

Erken Dönem Alman Sosyal Demokrasisi ve Rosa Luxemburg

Uğur EYİDİKER*¹

¹ Öğr. Gör. Kırklareli Üniversitesi, Babaeski MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü

* Sorumlu Yazar / Corresponding: e-mail: ugur.eyidiker@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4204-424X

Geliş Tarihi/Received: 16.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 12.06.2020

e-Yayım/e-Printed: 28.06.2020

ÖZET

Sosyal demokrasi klasik Marxist anlayışın çeşitli reformlara tabi tutularak yeni bir sosyalist anlayışın ortaya çıkartılması ile doğmuştur. Sosyal demokrasi sosyalist mücadelenin Karl Marx'ın hedef olarak gösterdiği proletarya diktatörlüğünü ve devrimci eylemleri kendine bir yol olarak belirlemez. Bunlar yerine revizyonist bir bakış açısı ile aşamalı bir şekilde demokratik yollarla ve parlamento aracılığıyla hedeflerine ulaşma çabasına girişir. Bu bağlamda Fabian sosyalizminin Britanya'da gördüğü işlev Alman sosyal demokrasisi açısından da bir örnek teşkil etmiştir. Almanya'da 1850'li yıllar öncesinde örgütlenme sorunu yaşayan siyasi görüşler, Alman siyasi birliğinin sağlanmasından sonra hızla kurumsallaşarak örgütlenmişlerdir. Nitekim Alman sosyalistlerinin bu örgütlenişi dünyadaki en köklü sosyalist partinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Erken dönem Alman sosyal demokrasisi oluşurken parçalanmış bir görünüm ortaya koymuştur. Genel olarak bu parçalanma Ferdinand Lassalle'nin savunduğu ve daha sonra Jean Baptista von Schweitzer'in ortaya koyduğu demokratik mücadeleyi savunan görüş ile Marxist anlayışla proleter mücadeleyi savunan görüş arasında gerilimli bir şekilde oluşmuştur. Gotha'da birbirine yakınlaşarak büyük oranda birleşme sağlayan bu iki grup seçimlerde başarısını kademeli olarak arttırmıştır. Alman meclisinde ikinci parti konumuna kadar gelen sosyal demokratlar Eduard Bernstein revizyonizmi, Karl Kautsky'nin Marxist devrimci ama devrim yapmayan parti anlayışı ve Rosa Luxemburg'un kitle grevlerini öne çıkaran devrimci anlayışı arasında gelişmeye devam etmiştir.

Bu çalışma ile amaçlanan erken dönem Alman sosyal demokrasisinin gelişimini Rosa Luxemburg'un katkıları ve görüşleri doğrultusunda değerlendirebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Rosa Luxemburg, Sosyal Demokrasi, Revizyonizm, Eduard Bernstein

Early Period of German Social Democracy and Rosa Luxemburg

ABSTRACT

Social democracy was born with the emergence of a new socialist conception by subjecting the classical Marxist conception to a variety of reforms. Social democracy does not designate the dictatorship of the proletariat and revolutionary actions, pointed as targets by Karl Marx, as a path of socialist struggle. Instead, with a revisionist point of view, it gradually strives to achieve its goals through democratic means and by means of the parliament. In this context, the function served by the Fabian socialism in Britain was an example for German social democracy. Political views having difficulty to get organized before the 1850s in Germany were rapidly institutionalized and organized after the establishment of German political unity. Indeed, such an organization of the German socialists paved the way for the formation of the most established socialist party in the world.

The early German social democracy presented a fragmented outlook when it was being established. It has evolved in a tense way between the stance advocated by Ferdinand Lassalle, which later advocated democratic struggle with Jean Baptista von Schweitzer, and the stance advocating a proletarian struggle through a Marxist conception. These two groups gradually improved their success in the elections, achieving a unity to a large extent by getting closer together in Gotha. The social democrats who have achieved to become the second party in the German Parliament have continued to evolve from Eduard Bernstein's revisionism, to Karl Kautsky's Marxist revolutionary party conception, which, nonetheless, did not practice revolution, and finally to Rosa Luxemburg's revolutionary conception that highlighted mass strikes.

What is aimed in this study is to analyze the evolvement of early German social democracy in the light of the contributions and opinions of Rosa Luxemburg.

Keywords: Rosa Luxemburg, Social Democracy, Revizyonizm, Eduard Bernstein

1. GİRİŞ

Erken dönem Alman sosyal demokrasisi Almanya'nın siyasal birliğini tamamlamasından sonra örgütlenecek, işçi sınıfının revizyonist bir bakış açısıyla değişimini yansıtmaktadır. Bu bağlamda kurulan ve seçimlerle büyüyen sosyal demokrasinin temsilcisi olan Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) programları ve eylemleri ile halkı temsil eden bir partiye dönüşmüştür.

Almanya'da sosyal demokrasi anlam olarak farklı şekillerde kullanılsa da işçiler lehine girişilen reformlarla evrimsel bir süreç içinde Avrupa'daki muadillerinden farklı bir şekilde gelişip günümüze kadar gelmiştir. Böylece sosyal demokrasi denince bugün akla işçi sınıfının burjuva sınıfı ile ortak, zorunlu ve şartlı bir yaşamı paylaşması gelmektedir. Nitekim işçi sınıfının bu ortak yaşamda yer almasının nedeni şiddet içeren devrim yoluyla istediklerini elde edemeyeceğini Avrupa'da farkına varmasından kaynaklanmıştır. İşçi sınıfı mevcut hak ve özgürlükleri korumak, yenilerini elde etmek için sosyal demokrasiyi giderek ön plana çıkarmıştır.

Kökeninde F. Lassalle'nin (1825-1864) görüşlerini barındıran Alman sosyal demokrasisi genel oy hakkı ve parlamentarizmi kendine ilke edinmiştir. Lassalle'nin görüşlerine karşı Ortodoks Marxist görüş çerçevesinde bir muhalefet gelişmiş, bu muhalefetin en güçlü olduğu dönem ise Rosa Luxemburg'un (1871-1919) kitle grevleri ile devrimci görüşlerini vurguladığı dönem olmuştur. I. Dünya Savaşı'na kadar SPD içinde revizyonizmi ve parlamenter sistemin işçiler lehine dönüştürülmesini savunan E. Bernstein (1850-1932) ile devrimci Luxemburg arasında siyasi bir mücadele giderek büyümüştür.

Bu çalışmanın birinci bölümünde sosyal demokrasi kavramına ve Alman sosyal demokrasisinin gelişimine, ikinci bölümünde ise Bernstein ve Luxemburg'un görüşlerine yer verilerek Alman sosyal demokrasisinin değişimi irdelenmiştir.

2. SOSYAL DEMOKRASİ

Sosyal demokrasi ılımlı muhafazakârlıktan biraz marjinal farklılık yaratarak ayrılan, reformist ve Marxist düşünceden kopan merkez sol partileri belirlemek için kullanılan bir kavramdır. Örneğin, tipik bir sosyal demokrat parti muhtemelen bir dereceye kadar milliyetçiliği destekleyecek, ancak ekonominin planlı bir şekilde büyümesi ve kamu hizmetlerinin devlet tarafından yerine getirilmesini savunarak özel mülkiyete eleştiriler getirebilecektir. Yine sosyal demokrat bir parti sosyal adalet için sanayi ve ticaretten alınan vergileri doğrudan alıp yükseltebilecektir (Robertson, 1986: 302-303). Sosyal demokraside sosyalist mücadele kademeli bir reformculuğu içermelidir. Demokrasiğin tam olarak gerçekleştiği siyasal gücün desteği ve sendikal mücadele ile işçi sınıfının egemenliğini sağlamak amaç olmalıdır. Her yönüyle bir sosyalist düzen oluşturmak yerine sosyalist amaçların gerçekleştirilmesi daha elzemdir (Miller vd., 1995: 302). Kuramsal olarak ise sosyal demokrasi, modern demokrasiğin meşruluğunu destekleyen toplumsal koşulları, hem evrensel temel haklarla bağlantılarını hem de demokratik etkililik ve istikrar bakımından önemlerini göstererek betimler ve açıklar (Meyer ve Hinchman, 2015: 9)

Sanayileşmiş üç büyük ülkede (İngiltere, Fransa ve Almanya) işçi devrimleri K. Marx'ın (1818-1883) öngördüğü gibi gerçekleşmemiş, işçiler değişen koşullara ayak uydurarak devrimci isteklerini

kaybetmişlerdir. Sosyalizmle liberalizmin bütünleştirilerek iktidara ortak olmanın yarattığı şevk reformcu ve parlamentarist düşüncelerin daha da yoğunlaşmasını sağlamıştır (Çam, 2011: 249). Bu bağlamda sosyal demokrasi için işçilerin bir siyasi parti bünyesinde örgütlenecek siyasi yarış içinde seçimler yoluyla siyasi iktidarı ele geçirmesi öne çıkmaktadır. Marx'ın ortaya koyduğu proletarya diktatörlüğünün de amaçları olan sosyal yardımların, vergi politikalarının, yatırım kararlarının işçiler lehine düzenlenmesi sosyal demokrasi ile aşamalı olarak gerçekleştirilebilmektedir. Marx'ın dönemindeki işçilerin yerini küçük sermayedara ve beşeri sermayeye dönüşmüş işçiler almıştır. Dolayısıyla refah seviyesi yükselen işçilerin mevcut düzene kendini entegre etmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Ateş, 2015: 139).

1940'lardan itibaren Keynesyen politikalarının geçerliliği kapitalist çelişkileri ortadan kaldıracak gibi gözüküyordu. Dolayısıyla 1930'lardaki Marxistler bu etkiyle sosyal demokrasiye geçiş yapmışlardır. II. Dünya Savaşı sonrası Almanya ve İngiltere'de sosyal demokrasi sol oluşum içinde üstün konuma gelmiştir. Almanya'da SPD 1959'da Marxizm'den tam anlamıyla vazgeçmiştir. İngiltere'de 1960'lardan itibaren İşçi Partisi sosyal demokrasiyi uygulama çabasına girişmiştir. Sol içinde Marxizm tarihsel maddeciliği ve kapitalist toplumun siyasal değişimini ortaya koymaya çalışmıştır; demokratik sosyalizm toplumsal mülkiyeti Marxizm gibi savunur ama bunun demokratik yollarla elde edilmesini benimser, sosyal demokrasi ise ortak mülkiyeti öncelikli hedef almak yerine karma ekonomi, eşitlik ve adil gelir dağılımını demokrasi ile birlikte ön plana çıkarır (Miller vd., 323-324). Sosyal demokrasinin öznesi bireydir ve bireyin gelişmesi ve toplumsal hayatta söz sahibi olması önemlidir fakat özel mülkiyet edinimi sosyal adaleti bozmamalıdır (Ateş, 2015: 139).

İşçilerin oy hakkı elde etmesi ve kendi partilerini kurmaları Bernstein gibi sosyalistlerin demokratik koşullar altında anayasal biçimde sosyalist bir düzen kurulabileceğini ortaya koymalarına neden olmuştur. Reformcu sosyalistlerin görüşleri Büyük Buhrandan (1929) sonra Keynesyen politikanın her alanda devletin müdahil olması ile yükselişe geçmesi sosyal demokrasinin de, savunduğu görüşlerin benzer olması nedeniyle, yükselişini beraberinde getirmiştir. Karma ekonomi, tam istihdam, artan oranlı vergi, gelir adaletsizliğinin azaltılması sosyal demokrasinin temel amaçları olmuştur (Tok, 2014: 203-204). Liberal devletin sosyal yapısı yani bireyin toplumun ve devletin kaynağı ve aynı zamanda amacı olduğu korunmuştur. Ancak sosyal devlet bireylerin oluşturdukları çeşitli sosyal kuruluşların göz ardı etmez, çünkü toplum birey ve diğer sosyal kurumlardan oluşmuştur (Göze, 2013: 204).

Genel olarak sosyal demokrasiyi benimseyen partiler refah devleti yoluyla dengeli bir adil gelir dağılımını eşitliği sağlamak yerine birincil amaç edinirler. İskandinav ülkelerinin sosyal demokrat partileri klasik sosyal demokrat partilerin bir benzeri olarak I. Dünya Savaşı'nın sonu ve 1970'li yılların başına kadar karma bir ekonomi ve artan oranlı vergi anlayışı ile refah devleti modeline öncülük etmişlerdir. Bazen sosyal demokrasi Batı Alman Anayasası'nda olduğu gibi tüm hükümeti kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Bu bağlamda kullanım anlamı olarak sosyal demokrasi liberal bir demokrasinin siyaset teorisi ile sosyal devletin korunmasına yönelik olarak bazı hakların birleşimini ifade etmektedir. 1980'lerin başından itibaren Britanya'da siyasi partiler kendilerini sosyal demokrat olarak tanımlamışlardır. Sosyal demokrasi daha çok devrimsiz, radikal olmayan bir yapı olarak benimsenmiştir. (Robertson, 1986: 302-303). Böylece sosyal demokrasi işçi sınıfının kapitalist devletle barışmasının bir sonucu haline gelmiştir. Bu barış işçi sınıfının hayat şartlarında olan iyi yönlü

değişimlerdir. Ayrıca bu iyileşme işçi sınıfının sivrilmesini engelleyerek devrim yoluyla yönetime gelinmesinden ziyade toplumsal mücadeleyi ön plana çıkmasına neden olmuştur (Baradat, 2012: 133-135). Sosyal demokrasi ile siyasal iktidar işçilerin lehine olacak şekilde hareket ettirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda demokratik katılım kutsanarak bir iş sınıfı diktatörlüğü yerine sosyal devlet oluşturma çabasına girilmiştir (Ateş, 2015: 138).

Sosyal demokrasi 20. Yüzyıldan itibaren kapitalizmi reforma tabi tutarak işçiler açısından daha yaşanılabilir bir toplum yaratma düşüncesine girişmesi ortak mülkiyet özelinde bir sosyalist düşünce yerine liberal demokratik siyasal bir düzen kutsanır hale gelmesine neden olmuştur. Refah devleti anlayışı ile devletin fazla büyümesi sonucu yaşanan yeni krizlerin reçetesi olarak yeni liberal ekonomi ve buna bağlı olarak yeni muhafazakarlık anlayışı yükselmiştir. Bu noktada sosyal demokrasi yeni arayışlara girmiştir. Devletin müdahalesinin azaltılarak liberal görüşlere yaklaşım 'sağı sağdan' geçemeye çalışmışlardır. Böylece üçüncü yol bu yeni arayışlar sonucu ortaya çıkmıştır (Tok, 2014: 204-205).

Üçüncü Yol (Third Way) anlayışının dünyada Bill Clinton ile tekrar gündeme gelmiş, Tony Blair ve Gerhard Schröder ile uygulanma aşamasına geçmiştir. Üçüncü Yol'un teorik altyapısını ise Anthony Giddens'in çalışmaları oluşturmuştur. Stuarth Hall'in deyişiyle dünya 1980'lerden sonra imalat sanayisinden bilgi teknolojilerinden elde edilen ürünlere, sınıf vurgusunun olduğu politikaların rolünün azalmasıyla ve tüketimde, yaşam tarzında, cinsellikte farklı, yeni tercihlerin artmasıyla yeni bir çağa (Yeni Zamanlar) girmiştir (Hall ve Jacques, 1989: 35). Anthony Giddens Hall'in düşüncelerinin ortaya çıkışını geleneksel solun doktrinleri ile aynı şekilde olduğunu belirterek eleştirmiştir. Yeni zamanların eski sol ile örtüşemeyeceğini belirten Giddens sosyal demokrasinin söz sahibi olabilmesi için daha önce sosyal demokrasinin nasıl Marxizm'den kopmuşsa şimdide öyle bir yeni radikal yeni kopuşun olması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre " *Üçüncü yol politikası modernleşen sosyal demokrasi bütünleşmiş ve sağlam bir program geliştirebilir. Sosyal adaletin ve dayanışmanın yerini almak bir yana, üçüncü yol bugün bu idealleri kovalamanın tek aracını temsil eder. Üçüncü yol politikası kamusal alanı ihlal etmez; öncelikli amaçlarından birisi de kamu kurumlarının yeniden yapılandırılması ve yenilenmesi için gerekli araçları sunmaktadır. Dabası üçüncü yol küreselleşmeyi sadece bir veri olarak kabullenmekten çok, ona cevap verebilecek politikalar sunar*" (Giddens, 2001: 27). Habermas'a göre ise Üçüncü Yol açısından sosyal demokrasi yatırımcıların reaksiyonlarına göre değil kendi başına bilinçlenerek aktif bir yol üstlenmesidir. Devletin kendi vatandaşlarını mevcut rekabet ortamında tek başlarına rekabet edecek bir şekilde hazırlamasıdır (Habermas, 2002: 33-34).

2.1. Britanya ve İsveç Sosyal Demokrasisinin Temeli

Britanya'da sosyal demokrasi Graham Wallas (1858-1932) ve Leonard Trelawny Hobhouse (1864-1929) gibi Fabian Topluluğu'nun önde gelen teorisyenlerinin etkisi ile yeni liberal anlayış ve sosyal demokrasinin birbirine eklenmesi ile oluşmuştur. Klasik liberalizmin aksine yeni liberalizm sosyal adaletin sağlanması ve adil gelir bölüşümü nedeniyle sosyalizme daha yakındır. Özellikle Fabian Sosyalistleri içinde Marta Beatrice Webb (1858-1943) ve Sidney Webb (1892-1943) için yeni bir partinin kurulması yerine mevcut partilerin yönetimleri ele geçirmesi gerekmektedir. Onlara göre sosyalizmi kapitalist yapıdan ayırmadan toplumsal reformlarla istenilen amaca ulaştırmak mümkündür. Böylece Fabian Ekolü ve Yeni Liberalizm ile birlikte Marxist olmayan bir sosyalizm

Britanya’da gelişmiştir. Almanya’daki gibi Marxizm’de bir revizyon yerine karma ekonomi, siyasal demokrasi, refah devleti ve sosyal adalet temel alınarak bir gelişme sağlanmıştır (Miller vd., 1995: 322-323).

İngiliz İşçi Partisi’nde, yeni kurulmuş bir parti olarak, hem liberal ilkeleri benimseyip hem de liberallere karşı muhalefet yürütmek mantıklı gözükmemiştir. Hayatlarını sendikal mücadeleye adanmış parti yöneticilerinin Marxist düşünceye de doğrudan sarılması mümkün olmamıştır. Dolayısıyla parti reformcu sosyalizmi savunan Fabian Derneği ile beraber yürümeye başlamıştır. Fabian Derneği üyeleri partileşme yoluna gitmek istemese de istediklerini ikna ve nüfuz etme yoluyla gerçekleştirme çabasına girişmişlerdir. Bu bağlamda fonksiyonel ve bünyevi değişimi kamu mülkiyetinin ve fonksiyon alanının olabildiğince genişletilmesi ile birlikte olması gerektiğini savunmuşlardır. Marx tarafından izah edilen kapitalist sermayenin emek karşılığı elde ettiği geliri artık değerle değil, üretim araçlarının rantı üzerinden açıklamışlardır. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin aşamalı reformlarla kaldırılabilceğini savunmuşlardır. Fakat onlara göre kapitalizm yerine acilen bir sosyalizmin getirilmesine gerek yoktur. Fabiancı sosyalizm için dernekler, sendikalar, işverenler ve işçiler arasında gittikçe artan bir menfaat ilişkisi vardır. Hayat seviyesinin artması, işsizliğin azaltılması sonucu sosyalizm herkes tarafından kabul edilebilecek rasyonel bir hal alacaktır (McKenzie, 1970: 91-93).

Bu aşamada Almanya’da sosyal demokrasinin ortaya çıkışı da işçilerin sendikalarla örgütlenmesi sonucu gelişen bir yapıya dayanmıştır. İngiltere’de ise bu temel Fabian sosyalizminden etkilenen İşçi Temsil Komitesi’nden alınmıştır. Fabian sosyalizmi serbest piyasa ekonomisine ortaya çıkardığı sorunları işçiler lehine adil ve eşitlikçi bir düzen yaratılması hususunda aşamalı bir biçimde müdahale edilmesini istemektedir. Evrimsel bir bakış açısıyla sürecin büyüüp gelişerek hukuk sınırları çerçevesinde olması gerektiğini benimseyip devrime eleştirel yaklaşmışlardır. Fabiancılara göre kapitalizmin sorunu herkese hizmet götürebilecek bir potansiyele sahip olmasına rağmen buna yönlendirilmemesidir. Dolayısıyla planlı bir düzenleme yapılarak sorunların temelinde yatan mülk sahibi az sayıda kişi ile toplumun diğer kişiler arasındaki çatışma mal sahipliğinin ortak bir şekilde oluşturulması ile ortadan kaldırılabilir. Bu planlama özelinde kapitalizme müdahaleyi devlet yaparak adil bir bölüşümü toplumda sağlayabilecektir (Uçan Çubukçu, 2008: 263-266).

Fabian sosyalizmi için kapitalist toplum ile sosyalist toplum arasında büyük ayrımlar yoktur. İşçilerin istediklerini gerçekleştirebilmek için yasama organına olabildiğince temsilci göndermesi gerekir. Böylelikle Avam Kamarasına hakimiyet toprak, fabrika, havagazı tesisleri ve demiryollarının demokratik olarak devlet mülkiyetine geçirilmesini kolaylaştıracaktır. Farklı sınıflara bölünmüş toplumu reddedip, devletin hakimiyetini sınıfsal açıdan değil idari açıdan yorumlama yoluna gitmişlerdir. Böylelikle Marxistlerin iddia ettiği gibi devletin yeni baştan yapılanmasına gerek yoktur. Sadece parlamenter demokrasi kullanılarak devlet yasal olarak reforma tabi tutulmalıdır (McKenzie, 1970: 94-95).

Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) ile İngiliz İşçi Partisi karşılaştırıldığında SPD’nin geliştiği Alman kapitalizmi İngiltere’deki kapitalizme göre hem hızlı gelişmiş hem de refahı daha geniş olarak yayamamıştır. SPD’nin her döneminde Marxizm mutlaka yer almış fakat İngiliz İşçi Partisi’nde Marxizm hiç önemsenmemiştir. İngiliz İşçi Partisi kurulurken zeminini liberal düşünceden almıştır.

Halbuki SPD'nin Avrupa'da Marxizmi zemin olarak almaktan başka şansı bulunmamaktaydı. Bu yüzden SPD Marxizmin muhalefeti onu ortadan kaldıran değil onu düzelteren bir yapıya dönüşmüştür (McKenzie, 1970: 109).

Sosyal demokrasi İsveç'te terzi kalfası August Palm'ın (1849-1922) 1881'de İsveç'te çıkardığı Folkviljan (Halkın İradesi) isimli dergide çıkarılan yazılarla tanıtılmaya başlanmıştır. Bu dergide yayımlanan İsveç Sosyal Demokrat İşçi Birliği'nin programı olarak oluşturulan ilk belge İsveç sosyal demokrasisinin de ilk siyasal programdır. Bu program aslında Alman sosyal demokrasisinin programı olan Gotha'nın aynısı gibidir. 1889 yılında Socialdemokratiska Arbetarpartiet (SAP- Sosyal Demokrat İşçi Partisi) kurulmuştur. Alman Sosyal Demokratları İsveç sosyalistleri tarafından sürekli takip edilmiştir (Özdalga, 1984: 11-18).

Sosyal demokratların İsveç parlamentosu Riksdag'da izlediği tutumun en belirleyici özellikleri, biçimsel konularda doğruluk, parlamentere kurallara uyma ve yumuşaklık olmuştur. Parlamentosunun engellenmesi veya gövde gösterilerine neden olacak eylemlere hiçbir zaman partinin taktığı olmamıştır. Meclis gelenekleri ön plana çıkarılarak derin ve ilkesel taleplerin ileri sürülmesi açısından acele edilmemiştir. İsveç meclisinin şiddetli kavgalara ters düşen, daha çok uzmanlık gerektiren konuların tartışıldığı komisyonların oluşturulduğu yapıda İsveç sosyal demokrasisi önemli bir saygınlık kazanmıştır (Özdalga, 1984: 26).

2.2. Erken Dönem Alman Sosyal Demokrasisinin Gelişimi

Almanya'da sosyal demokrasi Marxist düşüncesinin içinde evrimleşerek gelişmiştir. Bu dönüşümün başında sosyalist düşünce ahlaksal idealler ve etik temeller tarafından motive edilmiştir. Bernstein'ın Kant'ın görüşlerine dönüşünde sosyal demokrasi değiştirilmiş bir biçimde yeniden ortaya çıkmıştır. Sosyal demokrasinin oluşum safhasında Bernstein'ın ve Kautsky'nin (1854-1938) görüşleri aynı sonuca farklı yollardan ulaşılması bakımından farklılık yaratmıştır (Przeworski, 1977: 344-352). 19. yüzyılın ortalarından itibaren Almanya'da sosyal demokrat veya sosyal demokrasi bazen devrimci bazen de reformcu olarak kullanılmıştır. Marx'a göre burjuva sınıfı ile işbirliği yapıp mevcut kapitalist yapıyı düzenleme yoluna giden küçük cumhuriyetçi burjuva olan grupların devrimci proleter anlamına gelen sosyal demokrat kavramını kullanmaya hakları yoktur. Fakat SPD tarafından Eisenach Kongresinde resmi olarak kabul edilen bu kavram uzun bir süre devrimci proleter ile eş anlamlı kullanılmıştır (Kavukçuoğlu, 1997: 13).

2.2.1. Marxizm'den Kopuş: Gotha Programı'na¹ Götüren Gelişmeler

1850'lere kadar Almanya'nın siyasi birliğinin sağlanabilmesi için büyük bir sükunet dönemi yaşanmıştır. Prusya'nın işçiler üzerindeki baskısı Arbeiterverbrüderun (işçi kardeşliği) örgütünün kapatılmasına neden olmuştur. Bu döneme kadar Alman işçilerinin en önemli sorunu örgütlenme sağlayamamalarıdır. Dolayısıyla sosyalist görüş altında beslenen bir işçi sınıfı mevcut değildir. Böylelikle devrim yaparak siyasi iktidarı ele geçirecek bir işçi sınıfından söz etmek de mümkün olamamıştır (Bora, 2004: 9-10). İsveç'tekilerin aksine Almanya'daki sosyal demokrasinin kuruluşunda sendikalar etkin olarak yer almamıştır. Sendikalar güçlendikten sonra desteklerini devrimcilerden yana

¹ "1875'te Alman İşçi Birliği Derneği (ADAV) ve Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin birleşmesini sağlayarak Alman Sosyalist İşçi Partisi'nin kurulmasına zemin hazırlayan kongre ve aynı adla anılan kongre programı" (Sarıttaş, 2006: 65).

değil reformistlerden yana göstermişlerdir. İhtilalci kanadın ölene kadar mücadele isteği, işverenlerle görüşülmemesini belirtmeleri, devlet törenlerinde boykot istemeleri sendikaların işçileri temsil etme ve koruma amacına ters düştüğü nedeniyle kabul görmemiştir. Sendikalar partilerden bağımsız bir işçi örgütlenmesini savunurken reformcu kanat bunu desteklemiş fakat devrimci kanat mücadelenin bir bütün olduğunu vurgulayarak reddetmiştir. Sendikaların işverenle görüşmeleri, siyasi kanadın ayrı bir parçası olarak bağımsız olmaları reformcuların istekleri doğrultusunda olmuştur. Bu noktada reformistler Marx'ın kırsal alanla ilgili ve kapitalizmin krizleri ile ilgili öngörülerinin gerçekleşmediğini eleştirmeye başlamışlardır (Özdalga, 1984: 49-53).

1870'lerden sonra Almanya'da sosyalist hareketin birleşmesi Avrupa'da güçlü bir siyasi kanadın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu tarihe kadar Alman sosyalizmi Lassalle'nin görüşlerini benimseyen Johan Baptist von Schweitzer'in (1833-1875) ve Marxizmi destekleyen Wilhelm Liebknecht (1826- 1900) ile August Bebel'in (1840-1913) grubu arasında bölünmüştür (McKenzie, 1970: 101-102). Sosyalizm ile demokrasinin ayrılmazlığını vurgulayan Lassalle demokratik kurumların güçlenmesiyle sosyalizmin gerçekleşeceğini öngörmüştür. Marx'ın teorilerini ikinci plana atan Lassalle sosyalizmin devletin kontrol ettiği kooperatifler aracılığıyla kurulacağını belirtmiştir. Diğer tarafta ise August Bebel'in daha çok Marxçı ve devrimci fikirleri benimseyen grup yer almıştır (Özdalga, 1984: 44-45). Almanya'da sosyal demokrasinin ilk örneği ise Vorwaerts (ilerici) İşçi Derneği olmuştur. Lassalle'nin görüşlerini benimseyen bu dernek Lassalle'nin son açıkladığı programındaki Ücretlerin Tunç Kanunu adını verdiği görüşü ve genel oy ilkesini yeni bir görüş olarak görmemişlerdir. 1863 Mayıs ayında Allgemeine Deutsche Arbeiterverein (Genel Alman İşçi Derneği) ülkenin çeşitli bölgelerinden gelen temsilcilerin katılımıyla kurulmuştur. Lassalle'nin başkan olduğu bu dernek daha sonra Alman Sosyal Demokrat Parti'nin temelini oluşturmuştur (Bora, 2004: 18-19).

Lassalle'nin sevgilisi için bir düelloda aniden ölümünden sonra Sosyal Demokrat Derneği'nin başına Lassalle'nin de önerdiği Johann Baptist von Schwetzer gelmiştir. Başta ilk olarak Genel Alman İşçi Derneği'nin başına geçmesi için Marx'a teklif götürülen fakat olumsuz cevap alan Schwetzer Lassalle'nin burjuva sınıfına karşı aristokrasi ile işbirliği yapılabileceği görüşünü benimsemiştir. Ayrıca siyasal mücadeleyi geri plana attığı için sendikalizme gereken önemi vermemiştir. Bu yüzden bu iki konuda Marx tarafından tenkit edilmiştir. Derneğin bazı üyeleri Schwetzer'in aksine hükümete karşı bazı eylemlerde bulununca derneğin Berlin örgütlenmesi kapatılmıştır. Liebknecht ve Bebel bu eylemlerin başını çekerek Alman sosyalistleri içinde Marx yanlısı kanadı temsil etmeye başlamışlardır (Bora, 2004: 25-26).

Dernekten Schweitzer'e muhalif olanlar ve devrimci kanat Eisenach Kongresi'nde Sosyal Demokrat İşçi Partisini kurmuşlardır. Eisenach Kongresinde onaylanan programın III. bölümün 10. maddesinde ve II. bölümün 3. maddesinde geçen kooperatifçiliğe devlet desteği ve işçinin ürettiği ürünün tümünün işçiye geri verilmesi gibi unsurlar programda Lassallecilerin etkisini göstermiştir (Kavukçuoğlu, 1997: 15). Bu iki grubun Alman parlamentosunda kazandıkları başarılar sonucu mevcut hükümetin baskılarının artmasına yol açmıştır. Artan baskılar üzerine iki rakip birleşmek için görüşmeler yapmışlar ve nitekim 1875'te Gotha'da Gotha Programı benimsenerek birleşme sağlanmıştır (McKenzie, 1970: 101-102). Böylece Alman Sosyalist İşçi Partisi kurulmuş ve Lassalle'nin görüşleri doğrultusunda kabul edilen programda sınıf karakterine, sömürünün Marxist

tahliline, devrim ve proletarya diktatörlüğüne yer verilmemiştir (Kavukçuoğlu, 1997: 19-20; Özdalga, 1984: 46).

Bu birleşmenin sağlanmasında birtakım tarihsel etmenler mevcuttur. 1870 sonrası Alman siyasal birliğinin sağlanması ve bunda Şansölye (hükümet başkanı ve başbakan) Otto von Bismack'ın (1815-1898) rolünün büyük oluşu liberalizmin Almanya'da güçlenişini sağlamıştır. Almanya'nın sanayisinin ve üretiminin gelişmesine rağmen işçilerin bundan yeterince pay alamaması kendiliğinden işçi grevlerinin büyük boyutlarda artmasına neden olmuştur. Bu durum karşısında alınan sert tedbirler Alman sosyalistlerini birleşme yoluna itmiştir. Böylece Marx'ın ücretli emek teorisi ile Lassalle'nin ücretlerin tunç kanunu ilkesi birlikte kabul edilmiştir. İşçi sınıfı dışındaki tüm sınıfların gerici olduğu, toprak mülkiyetinin de toplumsal sömürü olarak benimsenişi Marx'ın ilettiği eleştirilere rağmen benimsenmiştir. Yeni oluşturulan parti birbirinden ayrılan ve zorunlu olarak birbirine eklenildiği bir yapıya dönüşerek Sosyalist İşçi Partisi ilan edilmiştir (Bora, 2004: 50-62).

K. Marx ve F. Engels (1820-1895) Liebnecht ve Bebel'in diğer grupla uzlaşıp birleşmesini istememesinin nedeni Lassalle'yi benimseyenlerin sayıca kuvvetli olmasından dolayı Marxist grubu yutabileceğini inanmalarındandır. Nitekim Gotha Programı Lassalle'nin görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Gotha Programı'nda sendikalar dikkate alınmamış, uluslararası işçi sınıfı eylemleri reddedilmiş, devletin tarafsız olduğu kabul edilerek işçilerin seçimler yoluyla devleti sosyalist olarak dönüştürebileceği görüşü benimsenmiştir. Marx için bu kabul edilişler kapitalizmin ve devletin işçiler tarafından ortadan kaldırılmasını önüne geçilmesine neden olmaktadır (McKenzie, 1970: 102). Karl Marx Gotha Programı'nın en çok işgücü bedeli olan ücretin emeğin bedeli olarak yanlış anlaşılmasını ve emeğin bedelinin adil ve eşit bölüşümü konusundaki burjuva tarzı olan anlayışı eleştirmiştir. Marx'a göre burjuva sınıfı da hakim üretim biçimini adil ve eşit dağıttığını belirterek bunun tek mümkün yol olduğunu söylemekteydi. Ona göre bu tamamen hakim sınıfın bir aldatmacasıdır. Çünkü her kişinin toplam emek gücü içindeki payı kendi emeği kadardır. Emeği karşılığında bunu diğer emeklerle değiştirerek mal mübadelesine girer. Komünist topluma geçişte her bireyin yeteneği ve verimliliği farklı olduğu için eşit değil işçilerin farklılıklarına göre şekillenen bir düzenleme ortaya çıkacaktır. Özellikle emeğin adil ve eşit dağıtımının devletin elinde olan kooperatifler aracılığıyla yapılmasına da karşı çıkan Marx işçilerin devleti özgürleştirmek gibi bir gayretinin olmadığını belirtir. Devletin kendine ait bir ruhsal töresel, özgür bir yapısı da yoktur (Bora, 2004: 61-66).

Gotha Programında Lassalle'nin görüşlerinden olan işçi sınıfı dışındaki tüm sınıflar gerici olduğu kabul edilmiştir. Karl Marx Gotha Programını eleştirirken kendi yazdığı Komünist Manifestoya atıf yapmaktadır. Manifestoda orta sınıfların da devrimci niteliği olduğu ve işçi sınıfı ile birlik olabileceği yer almıştır. Dolayısıyla Marx devrimci niteliği olan işçi sınıfı dışındaki bu sınıfın asıl gerici olan burjuva sınıfı ile bir tutulmasını saçmalık olarak değerlendirmiştir. (Kavukçuoğlu, 1997: 22-23). Marx'ın bir diğer eleştirisi sosyal demokrasinin özgür ve eşit bir devletin siyasi haklar yoluyla barış ortamında gerçekleşeceğine olan inancı olmuştur. Çünkü devlet tüm iktisadi ve toplumsal güçlerin üstündedir, bu gücü kullanan hakim sınıf, burjuva sınıfı, diğer sınıfları ezmektedir. Dolayısıyla burjuva sınıfını seçimlerle yönetimden indirmek mümkün gözükmemektedir. İşçi sınıfını sonuca götürecek şey devrimci mücadeledir. Ayrıca bir eleştiri de emekten elde edilen gelirin hakim sınıftan bağımsız bir şekilde adil dağılımın sağlanması üzerinedir. Yine Marx için üst yapıdan bağımsız bir şekilde emeğin üzerindeki sömürü kaldırılamayacaktır (Miller vd., 1995: 320-321).

2.2.2. Gotha Programı Sonrası Sosyal Demokrasinin Güçlenişi

Gotha Programı'nın kabul edilmesinden sonra devletin sert yüzü ile karşılaşan işçiler örgüt fetişizmine varan bir şekilde sosyalist dernekler kurmuşlardır. Bu örgütlenme hükümeti korkutunca meşhur Sosyalistler Yasası ile sosyalist örgütlenme yasaklanmış, sosyalistlerin tek temsil edildiği yer olarak Alman meclisi kalmıştır. Seçimlerle birlikte sosyalistlerin oyları artınca parlamenter mücadele ağırlık kazanmıştır (Kavukçuoğlu, 1997: 28). Alman Sosyalistlerinin birleşmesinden sonra, Alman İmparatoruna yapılan suiskastlerden sorumlu tutulmaları sonucu birçok parti lideri yurt dışına sürülmüş ve birtakım yasaklarla karşılaşmışlardır. Meclis içinde kalan partililer uç fikirleri redderek ilerici liberal partilerle işbirliğini savunmuşlardır. Parti içinde sadece Bebel ve Liebknecht devrimci işçilerin sözcülüğünü yapmaya çalışmışlardır. Partinin kongresini ve Sosyal Demokrat Dergisini yayınlamak yurt dışındaki sürgünlerin görevi olmuştur. Nitekim Marxizmin en büyük eleştiricilerinden biri olan Bernstein bu gruhun en önemli ismi haline gelmiştir (McKenzie, 1970: 103).

1890'a gelindiğinde yasaklara rağmen Sosyalist Parti seçimlerden elde ettiği sonuçlarla Almanya'nın en büyük iki partisinden biri olmuştur. Fakat yasakların kaldırılmasından sonra partinin Marxist grup tarafından ele geçirildiği anlaşılmıştır (McKenzie, 1970: 104). Bismarck yönetiminin sosyalizmin yükselmesi nedeniyle çıkardığı anti-sosyalist yasanın kaldırılması sonucu 1890'da Erfurt Kongresinde Alman sosyal Demokrat Partisi (SPD) kurulmuştur. Kautsky tarafından hazırlanan Erfurt programı da uzun bir süre partinin programı olmuştur. Programın ilk bölümünde daha çok kapitalizmin evrimi, kaçınılmaz çöküşü ile mülk sahipleri ve mülk sahibi olmayanlar arasındaki çekişmenin sosyalist üretim tarzına götüreceği yer almıştır. İkinci bölümde ise iş gücü, oy hakkı, gelir vergisi, kadın ve çocuk işçilerin durumlarına ilişkin somut beklentiler yer almıştır (Özdalga, 1984: 46-47). Erfurt Kongresi'nde 20 yaşını doldurmuş her vatandaş için genel, eşit oy ve seçilme hakkı, yasama süresinin değiştirilmesi ve siyasi haklara ilişkin kısıtlamaların kaldırılması, yerel yönetim düzeyinde özyönetim sağlanması, yönetenlerin hesap vermesi, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü, kadınların haklarını kullanmasını engelleyen durumların kaldırılması, laik eğitim verilmesi, ulusal ve uluslararası işçi sözleşmelerinin oluşturulması, çalışma saatlerinin düşürülmesi de genel talepler içinde yer almıştır (Laschitz, 2008: 65).

Marxist söylemin daha da vurgulandığı kongrede devletin rolü yumuşatılıp, üretim araçlarının mülkiyeti ve üretim biçiminin değiştirilmesine yer verilmiştir. Engels tarafından işçi sınıfının kapitalizmde zorunlu yoksullaşması ve sefalet teorisinin programda yer alması eleştirilmiştir. Engels bu görüşünde kapitalist düzen içinde işçi sınıfının mücadelesinin önemli olduğunu vurgulayarak, kadercı bir anlayışın sınıf mücadelesini ortadan kaldıracağını belirtmiştir (Bora, 2004: 68-69). Bu gelişmeler ışığında uzun bir mücadele sonrası dünyadaki en büyük Marxist partinin kurulduğu söylenebilir. Fakat devrimci kanadın bu güçlenişi reformcu kanadın tamamen ortadan kaldırıldığı anlamına gelmemektedir. Tam tersine bu iki grup arası çatışma derinleşmiş her iki grupta kendilerini farklı Marxist bir bakış açısıyla haklı çıkarmaya çalışmıştır. Reformcular partinin salt Marxist düşünceyi uygulaması sonucu köylü nüfusun desteğinin alınamadığı konusunda eleştirilerini arttırmışlardır. Fakat en önemli eleştiri ise partinin temelini dayandığı teorilerin revizyonunu isteyen Eduard Bernstein'n başını çektiği Revizyonistlerden gelmiştir (McKenzie, 1970: 105). Erfurt Programı parti içinde oluşan çatışmayı gidermek açısından evrimcilik ve devrimcilik düşüncelerini bir araya getirmeye çalışan uzlaşmacı bir yapıya sahiptir. Genel olarak Marxist bir çizgide kaleme alınan

programda parti için reformistleri küstürmemek için proletarya diktatörlüğüne yer verilmemiştir. Fakat Marxizmin temel değerleri aynen kabul edilip 1921 Görlitz Programı'na kadar Erfurt Programı uygulanmıştır (Kavukçuoğlu, 1997: 35).

1900'de Bernstein Almanya'ya geri dönmüştür. SPD içinde Bernstein'ın başını çektiği reformist kanadın etkisi giderek artmıştır. 1903 seçimlerindeki SPD 'nin başarısı onu mecliste ikinci parti konumuna kadar getirmiştir. Meclis içinde daha etkin olmak isteyen Revizyonistlere karşı Bebel ve Kutsky'nin başını çektiği grup arasında partinin en güçlü olduğu dönemde iktidar mücadelesi başlamıştır. Ayrıca Belçika, Hollanda ve İsveç'te kendiliğinden oluşan kitle grevleri konusu sürekli bir nizam içinde örgütlenen SPD tarafından temkinli karşılanmıştır. Fakat SPD içinden Rosa Luxemburg ve çevresindekiler kitle grevlerinin yasalara uyma ve şiddete karşı olma tavrı nedeniyle vazgeçilmesi mümkün olmayan sınıf mücadelesinin aracı olarak görmüşlerdir. Revizyonistler bu kitle grevlerine açıkça karşı çıkmışlardır (Bora, 2004: 79-80). Böylece SPD Bernstein'ın başını çektiği Revizyonistler, Bebel ve Kautsky tarafından temsil edilen merkez sol ve kitle grevini savunan Rosa Luxemburg taraftarları olarak üçe bölünmüştür.

1899 yılında Hannover kongresinde SPD'nin Bebel tarafından reformist bir parti olmayacağı açıkça vurgulanmıştı. Fakat 1903 seçimlerinin başarısı SPD içinde reformistlerin liberal partilerle ittifak yapılması ve meclis başkan yardımcılığı isteğine yol açmıştır. Bu durum Dresden Kongresine yansımış durumun sınıf mücadelesi taktiğini bozacak ve burjuva sınıfına yanaşmak için sınıf mücadelesini silikleştirmeye yönelecek tüm çabaların reddedilmesine yol açmıştır (Özdalga, 1984: 72-77). Bernstein'ın bazı eserlerinde ve dergide yayınlanan "Sosyalizmin Sorunları" yazı dizisine karşı Rosa Luxemburg 1898'de "Sosyal Dönüşüm veya Devrim", 1899'da ise Clara Zetkin "Sosyal Demokrat Kurama ve Taktiğe Yanıt" ve Karl Kautsky'nin " Bernstein ve Sosyal Demokrat Program" isimli makaleleri yayınlamaları parti içinde ideolojik mücadeleyi odak haline getirmiştir. 1901'de Bernstein'ın çıkardığı "Bilimsel sosyalizmin Olasılığı" adlı makalesi ile sosyalizmin bilimselliği yerine etik biçimini savunmaya başlaması sonucu 1903 Dresden Kongresi ile Bernstein'ın etkisi tamamen kısıtlanmıştır (Kavukçuoğlu, 1997: 40-41). 1905'te Rusya'da gerçekleşen olaylar Almanya'yı da etkilemiştir. SPD'nin devrimci kanadı bu durumu doğal bir sonuç olarak karşılamıştır. Rosa Luxemburg gerçekleşen bu devrimden çıkarımlarına "Kütle Grevi, Siyasal Partiler ve Sendikalar" isimli eserinde yer vermiştir. Luxemburg'a göre kütle, iktisadi, siyasi, gösteri, genel, bireysel grevleri ve sokak çatışmalarının hepsi bir bütünün parçalarıdır. Rus ihtilali bunun en tipik örneğidir ve kendiliğinden gelişmiştir. İhtilalin bir parçası olan kütle grevi kimsenin iradesi sonucu oluşmamıştır. Ona göre kapitalizmin yarattığı çatışmalı siyasi konjonktür sonucu işçi sınıfı en yakın kullanabileceği gücü hiç düşünmeden eline alacaktır. Parti ve sendikalar ya bu devrime yön vereceklerdir ya da kütle hareketinin altında ezileceklerdir. İçinde bulunduğu SPD'nin reformlarla küçük bir burjuva partisine dönüşmesini istemeyen Luxemburg zamanı gelince aynı Kautsky'nin de dediği gibi partinin hazır bulunması istemiştir (Özdalga, 1984: 76-77).

Köln Sendika Kongresinde Luxemburg'un kütle grevi fikrinin yaygınlaşmasından endişelenen sendikalar barış içinde gelişebilmek ve işçileri koruyabilmek için bu fikri reddetmişlerdir. Nitekim 1905 Jena Parti Kongresinde de kütle grevleri siyasi çatışmaya dönmüştür. 1906 Manheim Kongresi ile eşit ağırlık ilkesi kabul edilerek partinin devrimci kanadı pasifize edilmiştir (Özdalga, 1984: 72-77). Jena'da alınan kararlarla genel grevin var olan hakların korunmasının yanında yeni hakların elde

edilmesi içinde kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Proletaryanın kurtuluşu olarak görülen genel, eşit ve gizli oy ancak genel grevle elde edilebileceği de belirtilerek mücadeleciler bir anlayışın da benimsendiği söylenebilir (Sarıtaş, 2006: 74) I. Dünya Savaşı'ndan sonra siyasi eylemleri yoğunlaşan Rosa Luxemburg hapse atılmış ve buradan "Junius" takma adıyla yazdığı makalelerde sosyal demokratların savaşa verdiği desteği eleştirmiştir. Eleştirilerini yaparken genel bir açıdan yaklaşan Luxemburg herhangi bir parti liderinin ismini vermemiş fakat savaşa destek verenleri ihanetle itham etmiştir. 1918 yılında serbest kalınca Liebknecht ile birlikte kitle eylemlerine ve silahlı çatışmalara öncülük etmiştir. Bu ikili tamamen SPD'den koparak Almanya Komünist Partisi'ni kurmuşlardır (Kavukçuoğlu, 1997: 48-49).

Söz konusu tüm partiler 1933'te Nazilerin yönetime gelmesi ile kapatılmışlardır. SPD'den ayrılanlar arasında Kautsky, Bebel, Bernstein ve Spartakiler olarak adlandırılan devrimci kanatta bulunmaktaydı. Almanya'nın savaşı kaybettiği belli olunca Spartakiler devrim kararı almıştır. Bremen ve Münih'te Sosyalist Cumhuriyet ilan edilince bu gruplara karşı SPD lideri Friedrich Ebert (1871-1925) Şansölye ilan edilmiştir. 1919'dan itibaren hükümet devrimi bastırıp askerlerin Luxemburg ve Liebknecht'i katletmesine göz yummuştur² (Özdalga, 1984: 82-87).

2.3. Eduard Bernstein: Sosyal Demokraside Revizyonizm, Oportünizm

Almanya'da Sosyal Demokrat Parti'nin devrimci çizgisinden uzaklaşarak reformcu çizgiye kaymasının başlangıcı Bernstein'ın çıkardığı Neue Zeit (Yeni Zaman) Dergisi'ndeki yazılara dayandırılabilir. Bernstein işçi sınıfının devrim yoluyla gelecekte elde edebileceği sosyalist toplum ve düzen kehaneti yerine, mevcut kapitalist yapının sosyal, ekonomik, demokratik reformlarla düzenlenerek kademeli olarak sosyalist bir sistemin oluşabileceğini belirtmiştir. Bu düşüncelerinin temelinde Bernstein'ın K. Marx yerine İngiltere'deki diğer sosyalist gruplardan etkilenişinin payı büyüktür (Erenalp, 1991: 49-51).

Revizyonizm gözden geçirip düzeltmek anlamına gelmektedir. Revizyonist olarak adlandırılan kişiler ise Marxizm'den yola çıkarak Marx'ın gerçekleşmeyen kehanetleri sonucunda bir düzenleme yapma yoluna gidenlerdir (Özdalga, 1984: 55-56). Revizyonist görüşü savunulara göre Marxist düşünce 18 ve 19. yüzyılın koşullarında geçerliliğini sağlamıştır. Halbuki 20. yüzyılda toplumsal, kapitalist ve işçinin sınıf düzeyi çok değişmiştir (Öztek, 2014: 304). Eduard Bernstein'ın Evrimci Sosyalizmi bu noktada proletarya diktatörlüğüne giden yolda şiddetli devrim yerine, barışçı demokratik reformlarla siyasi ve ekonomik gelişmenin elde edilmesini önerir. Bu öneri Avrupa'da sosyal demokrat partilerin görüşlerinin Bernstein ile perçinlenerek bir öğretiyeye dönüşmesine yol açmıştır (Arnhart, 2005: 264).

Eduard Bernstein'ın temel düşüncesini İngiltere'deki Fabian Sosyalizmi etkilemiştir. Bernstein Fabian Sosyalizminin Marxist görüşleri reddedişi ve devlet sosyalizminin aşamalı olarak gerçekleştirilebileceği düşüncesinin İngiltere'de olduğu gibi Almanya'da da oluşabileceği şeklini benimsemiştir. Bernstein Marx'ın kapitalist sermayenin belli ellerde toplanarak sınıflar arası ekonomik uçurumun artması sonucu sınıf kavgasının yoğunlaştığı beklentisinin gerçekleşmediğini belirtmiştir. Çünkü hissedar sayısını arttıran anonim şirket yapısı bunu engellemiştir. Böylece orta sınıf

² "Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht ölümü hakkında başka bir görüş 1919'da hayatları Berlin'de 'Freikorps' ismi verilen sağcı gruplar tarafından öldürülmeleriyle son bulmasıdır" (Kavukçuoğlu, 1997: 48-49).

güçlenmiştir. Sendikaların etkinliği, ulusal refah devleti ve sosyal güvencenin sağlanması sınıfsal değişimlerin nedenlerini ortadan kaldırmıştır (McKenzie, 1970: 105-106).

Saf bilim olaylara ve olgulara uygulananınca uygulamalı bilim elde edilir. Bernstein için Marxizm'in saf bir bilim olarak kabul edilmesi durumunda doğruluğunun uygulama yapılarak araştırılması gerekir. Bu bağlamda burjuva toplum yapısının değişimi Marxizm'in uygulamalı kısmını, artık değer ve tarihsel materyalizm ise saf kısmını oluşturmaktadır. Bernstein tarihsel materyalizmi tekçi bir görüşü yansıttığı için eleştirir. Çünkü iktisadi güç gelişmenin belirleyicisi değil, sadece siyasi ideolojik diğer unsurlara göre daha etkili bir etmendir. Artık değer teorisi de tek tek mallar açısından somut bir değer taşımaz. Dolayısıyla belirli unsurları analiz etmek için kullanılacak bir araçtır (Özdalga, 1984: 55-56).

Bernstein'a göre Alman ulus devleti kurulduktan sonra tüm sınıflara yarar sağlamıştır. Marxist anlayışta kapitalizmin görece refah dönemlerinde toplumsal yararı genelleştirdiği anlayışına bu durum uysa da sadece proleter elitler için değil tüm işçileri kapsayan bir gelişme yaşanmıştır. Ekonomideki gelişmeler sınıfsal kutuplaşmayı ortaya çıkarmamıştır. Sınıfsal kutuplaşmanın ortaya çıkmayışı ve işçinin giderek yoksullaşmaması devrimi ortaya çıkaracak iktisadi bir bunalıma yol açmamıştır. Bu yüzden devrim önemini yitirmiştir. Sosyalizm kapitalizmin gelişmesinden sonra ortaya çıkan bir sonuca işaret etmeyeceği için sosyalizm uğrunda mücadele edilmesi gereken sadece bir idealdir (Miller vd., 1995: 301-302). Dolayısıyla sorunların işçiler lehine çözümünün sağlanması için sanayinin millileştirilip, hukuki güvencenin sağlanması ve refah artışı sağlayan yardımların arttırılmasının demokratik ve barışçıl olarak yapılmasını benimsenmesi gerekir (Heywood, 2007: 177).

Bernstein'ın Marxist ideolojiye geliştirdiği eleştirileri ve çıkarımları genel olarak şu şekildedir (Öztekin, 2014: 304-306):

- Devlet anlayışı 19. yüzyıl Avrupa ve özellikle İngiltere'nin ekonomik yapısı temel alınarak oluşturulmuştur. Fakat koşullar değişmiştir. Tarihsel materyalizm gözden geçirilmelidir.
- İşçi sınıfı sürekli yoksullaşmamıştır. Partiler ve sendikalarla birlikte ekonomik seviyesini geliştirmiştir. Hatta bazı işçiler küçük sermaye sahibi olmuştur.
- Ekonomi belli kişilerin ellerinde toplanarak tekelleşme oluşmamıştır. Devlet ekonomiye müdahil olarak ekonominin içinde yer almış ve sosyal transferlerle refahı toplumda eşit dağıtmaya çalışmıştır. İşçilerin oluşturduğu örgütler siyasal iktidarı doğrudan etkiler duruma gelmiştir.
- Küçük ve orta büyüklükte ki çiftçiler varlıklarını koruyup başkalarının topraklarını değil kendi topraklarını özgürce işler duruma gelmişlerdir.
- Toplum zengin kapitalist sınıf ile fakir burjuva sınıfı olarak ikiye bölünmemiştir. Orta sınıfa mensup birçok grup ortaya çıkmıştır.
- Demokratik, toplumsal, siyasal, anayasal kurum ve kuruluşların gelişimi kapitalist süreç ve burjuva sınıfının eylemsel alanını daralmıştır. İşçi sınıfının ise tam tersi kazanımları sürekli artmıştır.
- İşçilerin kazanımları ulusal ve uluslararası yasalarla korunmuş ve bu kazanımlar kalıcı hale gelmiştir.

- İki büyük sınıf arasındaki çatışma ortamı oluşmayınca kapitalizmden sosyalizme geçişte yarım kalmıştır.

Sosyalizmin kesin bir amacı olmadığını belirten Bernstein, sosyalist partinin işlevinin özel ve sınırlı reformlarla oligarşik kapitalizmden demokratik bir düzene geçişi sağlamak olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre Marx'ın kapitalizmin belirli aralıklarla krize girdiği düşüncesi karmaşık ve yetersizdir. Çünkü gelişmiş ülkelerde kredibilite, kurulan ekonomik birlikler ve tröstlerle kapitalizmin krizleri aşılmıştır. Sosyalizm liberalizmin mirasçısıdır. Bu yüzden liberalizmin özgürlüklerle birlikte esnek kurumlarının yerine işçi sınıfının diktatörlüğü kabul edilemez. Zaten artık işçileri emeğini sömürerek onların aleyhine büyüyen bir kapitalist düzen işçilerin siyasal haklarını elde etmesi ile giderek azalmıştır. Demokratik usullerle işçilerin lehine bir değişim yaşanmalıdır. Çünkü devlet bir sınıfın mülkiyetinde olmadığı için bir ortaklıktır. İşçi sınıfı oylarını akıllıca kullanarak bu ortaklığa yön verebilir (McKenzie, 1970: 106-107). Bernstein Marxizm'in ütopyik ve dogmatik yapısının revize edilmesini istemiştir. Sosyalizmin nihai amacının olduğuna inanmadığını belirterek büyük tepkiler alırken önemli olanın politik ve ekonomik yapıda örgütlenme olduğunu belirtmiştir (Laschitz, 2008: 74).

Sosyalizm Bernstein için demokrasinin kurumsal ve eylemsel olarak uygulandığı, sınıf ayrımını ortadan kaldırarak akılcı bir şekilde eşitsizliğe son veren bir sistemdir. Bu yüzden herhangi bir sınıfın veya partinin diktatörlüğünü değil evrensel bir yurttaş toplum düzenini amaçlamıştır. Adalet ve eşitliğin sağlanması için sanayi kesiminin toplumsallaştırılmasını, mülkiyetin diğer insanlar üzerinde tahakküm kurmasını engellemek ve bireysel gelişmeyi sağlamak için ise miras dağıtımına sınırlamaların getirilmesini benimsemiştir. Tüm bu görüşler ışığında I. Dünya Savaşı'na kadar Alman Sosyal Demokrat Partisi Bernstein'ın Revizyonist görüşleri doğrultusunda gelişmesini sürdürmüştür (Hook, 1991: 11-13). Sosyal demokrasi sivil toplumu güçlendirerek işçiyi bir proleter olarak özgür ve eşit haklara sahip yurttaş olarak konumlandırmıştır. Sosyal demokrasiyi liberalizmin devamı olarak gören Bernstein daha ılımlı, demokratik ve reformcu olunmasını ister. Bernstein tüm bu eleştirilerine rağmen Marxist kuramı reddetmez. Kuramın belli bir parçasını uygulama ve zamana yönelik olarak yanlışlığını ve eksikliğini vurgulayarak döneminde dogma gibi kabul edilen Marxizmi tam anlamıyla karşısına almak istememiştir (Özdalga, 1984: 56-61).

2.4. Ferdinand Lassalle ve Karl Kautsky: Sosyal Demokraside Farklılık

Alman sosyal demokrasinin reformcu kanadının temelini oluşturan Lassalle için işçilerin durumu ve sosyalizm bir uğraş alanıdır. Fakat Marx ve Engels'in oluşturduğu teori ve felsefi yapı ona uzak gelmiştir. İşçilerin teorik yapıdan ziyade sefalet ve yoksulluk içinde yaşadıkları vaziyet sonucu harekete geçebileceğini savunmuştur. Bu durumda işçilerin üretim araçlarına göre pozisyonu ve oluşan çelişkiler işçilerin amaçlarına yön vermeyecektir. Alman işçi sınıfı daha pratik ve güncel durumlara değinen Lassalle'yi Marx'ın kapitalizmin krizlerini öngördüğü gelecek kehanetlerinin uzaklığından dolayı kendilerine daha yakın görmüşlerdir. Lassalle'nin işçilere yönelik 1862'de yaptığı konuşma onun sosyalizme bakışını yansıtmaktadır. İşçi programı olan bu konuşmasında yaşanan sürecin bir gelişmenin ürünü olduğundan hareketle işçilerin bir devrim yapamayacağını belirtmiştir. Bunun yerine mevcut sürecin yasal bir çerçevede işçiler lehine geliştirilebileceğini belirtmiştir. Bu gelişmenin işçi tabakası için genel oy hakkı ile olabileceğini savunan Lassalle genel oy hakkını işçi

tabakasını bir araya getiren pratik bir tutkal görevi olarak görmüştür. Lassalle için devlet işçilerin tek sığınak noktasıdır. Marx bu durumu Çartist bir anlayışın İngiltere’de parlamentonun güçlü olmasından dolayı uygulanabildiğini fakat Almanya’da parlamentonun zayıflığı nedeniyle genel oy hakkının Lassalle’nin belirttiği işlevi yerine getiremeyeceğini belirterek eleştirmiştir (Bora, 2004: 13-16).

Lassalle’nin en büyük amaçlarından birisi bu bağlamda Alman seçim sistemini genel, eşit ve tek dereceli olarak uygulanmasını isteyerek devletin demokratikleşmesini sağlamak ve siyasi iktidarı ele geçirmek olmuştur. Lassalle tepeden inme demokrasi anlayışını kitlelerin anlayışsızlığına bağlamıştır. Bu yüzden olabildiğince katı örgütlenmeyi tercih etmiştir. Katı örgütlenme Lassalle için devleti gerekli kılmaktadır. Marx’ta devlet hakim sınıfın bu hakimiyetini sürdürmek için kullandığı bir araç olup, sınıfsız toplumda devlet ortadan kaldırılacaktır. Halbuki Lassalle devletin işçi sınıfının istediklerini gerçekleştirebilmek için ikna edilebileceğini düşünmektedir. Devlette siyasi gücü ağır basmaya başlayan işçiler kurulacak kooperatiflere kredi imkanı sağlayarak üretilen ürünün yeniden işçiye dönmesi sağlayacaktır (Kavukçuoğlu, 1997: 14-15).

Marx’ın “doğası gereği dar görüşlüler familyasının bir ferdi” olarak gördüğü Karl Kautsky’i Lenin’de dönük olarak adlandırmıştır. Genel olarak burjuva ve emperyalizme teslimiyet ve Marxizm’den saptığı konusunda büyük eleştiriler almıştır. Kautsky’e göre diyalektik Materyalizm Darwin’in (1809-1882) toplumsal evrim teorisinin uygulanmış halidir. Bu durum Kautsky’nin Marxizmi indirgemeci bir tavırla sadece ekonomik alana hapsettiği konusunda da eleştiriler almasına yol açmıştır. Kautsky’e göre kapitalizm fazla üretimi ve işçi sınıfının eksik tüketimi ile birleşince kapitalizm çöküşe geçecek ve sosyalizmin gelişini hazırlayacaktır. Önemli olan bu aşama gelirken sosyalist partinin hazır bulunmasıdır. Doğal olarak Kautsk’de sosyalist parti bu çöküş anını beklemekte yani bir devrim gerçekleştirmeyip, devrimi örgütleyip biçim vermektedir. Ona göre bu devrimde şiddet içeren bir devrim değil üretim biçimini aşmak için yapılan bir devrimdir (Bora, 2004: 93-94).

Kautsky tarafından 1891’de Erfurth Kongresi’nde hazırlanan program Alman Sosyalist Partisi’nin yarı resmi belgesi haline gelmiştir. Kautsky düşünceleri ve hazırladığı parti programları ile Bilimsel Sosyalizmin sosyal demokrasi içinde temsilcisi olmuştur. Kautsky de yasal ve demokratik bir yolla işçilerin siyasi iktidarı ele geçirmesi gerektiğini belirtir. Fakat ortak mülkiyet çerçevesinde işçi sınıfının temel özelliklerine sahip çıkarak bunun gerçekleşmesi gerektiğini belirtir. Ona göre mevcut sosyal sistemin bozulması kaçınılmaz hale geldiğinden ekonomik evrim kaçınılmazdır. Bu durum sömürülen sınıflarını yükselmeye zorlayacak koşulları getirecektir. Zaten sosyal demokrasi de bu zorlamanın bir sonucu olarak evrilmiştir (Przeworski, 1977: 344-352). Kautsky 1899 yılında “Bernstein und das Sozialdemokratische Programm” (Bernstein ve Sosyal Demokratik Program) olarak betimlediği yazılarında Bernstein’ın Marx’ı yanlış anlayarak devrim ihtimalini dışlamasını eleştirmiştir. Önemli olanın işçilerin giderek yoksullaşması olmadığını belirten Kautsky işçinin iktisadi gelir durumu yükselirken dahi ekonomik koşullardan bağımsız olarak sınıfsal bir çelişkinin artabileceğini ortaya koymuştur (Özdalga, 1984: 67). Halbuki Bernstein sadece reformlarla işçi sınıfının ekonomik durumu iyileştirilerek oluşan çelişkinin ortadan kaldırılabilceğine inanmıştır.

1890'da Sosyalistler Yasası'nın kaldırılması ile birlikte örgütlenme Almanya'da yine canlanmıştır. 1891'de Erfurt Kongresi'nde kabul edilen program ile Kautsky ve Bernstein'in partide etkileri artmıştır. Kautsky'nin parti içindeki etkisi 1925 Heidelberg Programı da dahil olmak üzere uzun süre devam etmiştir. Kautsky'ye göre demokratik bir devlette proletarya siyasal iktidarı ani bir mücadele sonucu ele geçiremez. Proletarya ekonomik, siyasi ve kültürel olarak örgütlenmeli; mecliste ve belediyelerde uzun ve sabırlı bir şekilde sandalye kazanmak için mücadele etmelidir (Kavukçuoğlu, 1997: 29-30). Örgütlenmenin ve sosyalist teorinin önemini birleştirmeye çalışan Kautsky parti programının dışarıya yönelik propaganda hedefleri içermemesi gerektiğini savunmuştur. Program örgütlenmeyi esas almalıdır, propaganda ayrı olarak kuramın kaynaklığında hazırlanmalıdır. İkisi de farklı yapıda olduğu için propaganda program için uzun uzun açıklamalar yapılmasının önüne geçer. Böylece program kısa tutulacağı için daha kolay anlaşılabilir ve anlaşılabilirlik önüne geçilecektir. Böylece parti programı oluşturulurken bir ikna sürecinden geçerek parti programı oluştuktan sonra kimsenin ikna edilmesine gerek kalmayacaktır (Kavukçuoğlu, 1997: 31-32).

Kendine yöneltilen eleştirilere sosyalizmin amacının olmadığını daha çok eyleme yönelmesi gerektiği konusunda tavır sergileyen Bernstein'a karşı Kautsky siyasal ve sosyal ihtilal görüşü ile bir amaç belirlemektedir. Bu ortak amacı gerçekleştirmek için ise devrimci ve reformcu grupları yöntemleri farklı olsa da aynı kefeyle koyarak basit bir şekilde benzer hale getirmektedir. Fakat sosyalist partiye hazır olması yönünden telkinlerde bulunurken demokratik niteliği ve devrimci niteliği ayırmadığı için çelişkili bir görüş sergilemektedir. Çünkü devrimi benimseyen bir partinin zamanı geldiğinde demokratik olarak davranması beklenilebilir bir durum olabilirken, Lenin'in Bolşevik Partisi gibi, demokratik yolu benimseyen bir partinin kanlı devrime ve şiddete yönelmesi olasılık gibi gözükmemektedir. Aslında Kautsky'nin durumu ve görüşleri hem revizyonistlere ideolojik olarak meşruiyet kazandırmak hem de devrimcileri küstürmemek için bir uzlaşma alanı gibi olduğu söylenebilir. Bu durumun zıttı olarak ise SPD'nin içinden çıkamadığı karmaşık yapıyı yansıttığı da anlaşılabilir (Özdağ, 1984: 69-71).

Kautsky herhangi bir eylemin yapılabilmesi için bunun kitle tarafından dayatılması gerektiğini belirterek kitlenin benimsemediği bir eylemin kitleye dayatılamayacağını söylemiştir. Kautsky'nin bu durumu SPD'nin politikasızlaştırıldığı ve benimsenen uygulamaların ise içi boş olduğu gibi eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Özellikle Rosa Luxemburg Kautsky'nin reform ve devrimciliği karşıt olarak konumlandırmasını, devrimci unsurları pasifize eden görüşlerini eleştirmiştir. Fakat Luxemburg Lenin'e karşıt olarak işçi sınıfının içinden kendiliğinden oluşan bir yönetim oluşması açısından Kautsky ile benzer görüşleri paylaşmıştır. Bu görünürdeki benzerlik aslında Kautsky tarafından temelde paylaşılmıştır. Ona göre modern sosyalist bilinç ancak bilimsel kavrayışla olabilir. Bilimsel kavrayış ise ancak burjuva sınıfında bulunur. İşçi sınıfına bu bilinç ancak dışardan verilebileceğini belirterek aslında kendiliğindencilik karşı bir duruş sergilemiştir. Rosa Luxemburg hem Kautsky'yi hem de Lenin'i bu bağlamda örgüte verdikleri destek nedeniyle örgüt fetişi olarak eleştirmiştir (Bora, 2004: 94-98).

Kautsky'nin son tahlilinde işçi sınıfı demokrasiye ayak uydurarak güçlenmiş, şiddete ihtiyaç duymadan iktidarı ele geçirebilmiştir. Gücü ele geçiren proletaryanın çoğunluğa sahip olması ile birlikte karşıt gruplara şiddet uygulamasına ihtiyacı kalmamıştır. Dolayısıyla Kautsky her ne kadar kendini katı bir şekilde Marxist olarak görse de onun eylemi devrimci değil evrimci bir sonuca varır.

Onun nazarında işçi hareketi kademeli bir şekilde her alanda gelişerek siyasal iktidarın hakimi olmalıdır (Cem, 1984: 97).

3. ROSA LUXEMBURG VE ALMAN SOSYAL DEMOKRASİSİ

Rosa Luxemburg İsviçre’de eğitimini tamamlarken siyasal konularla da ilgilenmeye başlamıştır. Almanya’dan devrimci bir siyasi dergiden gelen iş teklifine kayıtsız kalmaz ve hayatının mücadele ile geçeceği bu ülkeye yerleşmeye karar verir. Almanya’da o dönem sosyalizmin temelini oluşturan Alman Sosyal Demokrat Parti’ye (SPD) girerek partide önemli bir şahsiyet olmuştur. Alman sosyalizmi içinde böylece Bernstein’ın revizyonizmi, Kautsky ve Bebel’in ortanın solu ve Luxemburg’un kitle grevi ile oluşan devrimciler olarak bölünme meydana gelmiştir. SPD içinde zaman zaman Kautsky ile uzlaşan Luxemburg revizyonizm ve Bernstein ile hep karşı karşıya gelmiştir.

3.1. Rosa Luxemburg’un Hayatı

Rosa Luxemburg kendi idealleri doğrultusunda daha iyi bir dünya için savaşmıştır. Onun için sosyalizm mutlak özgürlükler ve demokratik değerlerle güvence altına alınarak oluşturulabilirdi. Dogmatizme ve biçimciliğe karşı çıkarak, onun nazarında gerici olan kapitalizme karşı her türlü mücadeleye girişmiştir. Reform ve devrim, demokrasi ve diktatörlük, kütle grevi, ulusların kaderlerini tayin hakkı, enternasyonalizm, ekonomi, milliyetçilik, politik despotizm, sendikal faaliyetler, parlamentarizm, yerel temsil gibi birçok konuda Rosa Luxemburg kendi zamanında olduğu gibi kendinden sonra da birçok düşüncüyü etkilemiştir (Laschitzka, 2008: 10-11).

1870’te Polonya’nın Lublin eyaletinin Zamosc şehrinde beş çocuklu Yahudi bir ailenin en küçük çocuğu olarak doğan Luxemburg, Polonya’da erken yaşta sosyalist gruplar içinde mücadele vermiştir. Hakkında çıkan yakalama emri üzerine henüz 19 yaşındayken İsviçre’ye kaçmıştır (Özdalga, 1984: 62). Rosa’nın doğduğu dönem Paris Komününün olduğu dönemdir. Bismarck’ın kurduğu imparatorluk Büyük Britanya, Franz Joseph’in Avusturya- Macaristan İmparatorluğu ve Çar II. Aleksander’in Rusya İmparatorluğunun yanında büyümeye çalışmaktaydı (Laschitzka, 2008: 13-18). 1889’un sonlarında gittiği İsviçre’de Zürih Üniversitesi’nde felsefe ve hukuk fakültelerinde okumuş; bir yandan da doğa bilimleri ile (zooloji ve botanik), matematik ve iktisatla ilgilenmiştir. Polonya tarihinin sosyo-ekonomik gelişimi üzerine verdiği tezle doktor olmuştur. 1893’te II. Enternasyonal’in Zürih Kongresine işçi partisini temsil etmek için yetkilendirilmiştir. Burada Polonya’nın bağımsızlığını isteyen Polonya Sosyalist Partisi’nin temsilcileri tarafından Polonya’nın bağımsızlığına karşı çıkması nedeniyle eleştirilmiştir (Çolakoglu, 1976: 639; Kadinhareketi, 2019).

1896’da Luxemburg “ Polonya Sorunu ve Uluslararası Londra Kongresi ” isimli yazısını yazarak Polonya’nın ulusal sorununa ilişkin görüşlerini açıklamıştır. Ona göre proletaryanın Polonya’nın bağımsızlığını hedef alması ekonomik ilerlemeye sekte vurulmasına yol açacaktır. Böylece sınıfsal olarak gerekli unsurlardan uzaklaşmış olunacaktır. Ona göre sosyalizm için Polonya’nın bağımsızlık isteğinin ikinci plana atılması gerekmektedir. Polonya’da ancak ekonomik gelişmenin durması ve gelişmemesi bağımsızlığa destek sağlayabilir. Bu da ancak küçük gerici burjuva sınıfının desteği ile olabilir. Proletaryanın bu bağımsızlığa destek vermesi onların burjuva saflarına geçmesine neden olacaktır. Polonya’daki proletaryanın görevi Rus proletaryası ile birleşerek çarlık yönetiminin

yıkılmasını sağlamaktır. Polonya’da birliğin sağlanmasında çıkarı olan bir grup yoktur. Hiç şüphesiz Luxemburg’un görüşleri Polonya’ya olan destekler nedeniyle eleştirisiz kalmazdı. Avusturya sosyal demokrasinin lideri Victor Adler (1852-1918) Luxemburg’un görüşlerini çağdışılık olarak görürken, tüm ulusların özgürleşmesini isteyen ve bunu kendi proletaryası eliyle olmasını savunan Engels’le de anlaşması beklenemezdi. Kautsky ise Luxemburg’un milliyetçilik ve şoven tarzda meydana gelen hareketlere eleştirilerini desteklerken Polonya’nın bağımsızlığı konusunda ise zıt bir görüşü benimsemiştir (Laschitza, 2008: 48-52).

Rosa 1898’de Berlin’e geçmiş ve bir işçi ile Almanya’da kalabilmek için muvazaalı bir nikah yapmıştır. Daha sonra Alman Sosyal Demokrat Partisine üye olup partinin sol kanadında yer almıştır (Boratav, 1984: 14). Kautsky’nin yönetiminde bulunan SPD’nin teorik yayın organları olan “Neue Zeit” (Yeni Zamanlar) ile “Sächsische Arbeiter Zeitung” (Saksonya İşçi Gazetesi) yazılar yazmıştır (Celal, 1979: 13). 1903-1904 yıllarında ulusal sorun ve parti yapısı üstüne Lenin’e karşı fikirlerini ortaya koymuştur. 1905’de Rusya’da devrim çıkması üzerine Polonya’ya gitmiş ve devrimci eylemlere katılmıştır. Parvus (1867-1924) ve Troçki’nin (1879-1940) geliştirdikleri “sürekli devrim” tezine yakın bir görüş benimsemiş, buna köylüye dayanan devrimci proletarya diktatörlüğü sloganını katmıştır. 1907’den sonra işçi sınıfının kendiliğinden patlak verecek ekonomik ve siyasal nedenli devrimci kitle grevlerine ilişkin görüşlerini oluşturmuştur. Luxemburg 1914 yılında askeri itaatsizliğe teşvik suçundan Berlin’de bir yıl hapse mahkum olmuş cezaevinden çıkınca Karl Liebknecht, Franz Mehring ve Klara Zetkin’le birlikte Spartakusbund’ı oluşturup 1918’de bu grupla birlikte Alman Komünist Partisi kurmuştur. 1919’da sokak çatışmalarını teşvik ettiği için tutuklanmış ve Liebknecht ile öldürülmüştür (Çolakoğlu, 1976: 639-640; Kadinhareketi, 2019).

3.2. Bernstein’a Eleştiriler

Bernstein’ın reform söylemlerine karşı olarak Luxemburg ‘Reform ya da ihtilal’ adı altında çıkardığı broşürle kapitalizmin kredi ve diğer kurumlarla uyum kazanarak devam etmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Krediler tam tersine kapitalist çelişkinin yaygınlaşarak derinleşmesine neden olarak devrimciliği tetiklemektedir. Karteller ve tröstlerde kapitalizm içinde bir anarşi yaratarak çöküşünü hızlandırmaktadır. Bernstein’ın sendikalara artan derecede yüklediği hedefleri de eleştiren Luxemburg’a göre kapitalizm çökme aşamasında olduğu için sendikaların toplu pazarlık gücünü arttıracak dönem geride kalmıştır. Önemli olan mevcut kazanımların korunmasıdır (Özdalga, 1984: 61-62).

Rosa Luxemburg’a göre Bernstein hem burjuva ekonomistleri gibi kapitalist çelişkilerin varlığını kabul etmiş hem de Marx gibi bu çelişkilerden yola çıkmıştır. Fakat Bernstein kapitalizmin krizinin yaşandığı en uç noktada bir devrimle kapitalizmin ortadan kaldırılması yerine; kapitalizmin sivrilen yerlerini kesip törpülemeyi savunmuştur. Fakat bu durum çıkan bütün krizlerin, üretim ve değişim arasındaki çelişkinin, sermaye ve işgücü arasındaki farklılığın, sınıf devleti ve toplum arasındaki ilişkinin de köreltilerek kapitalizmin varlığının devamını sağlayacaktır (Laschitza, 2008: 76-77).

Marxist anlayışta Luxemburg’a göre kapitalizmin çöküşü kendi iç çelişkileri sonucu azalan kar nedeniyle değil ‘bileşik yeniden üretim’ bağlamında üretim tarzının küreselleşmesi sonucu yeni pazarlar yaratılamaması ve yeni birikimler elde edilememesi sonucu olacaktır. Bu aşamanın yakın

olmasına rağmen devrimle bu çöküş daha da öne çekilebilecektir. Sosyalizm bu yüzden kapitalizmin iç çelişkilerinin farkına varan işçi sınıfı tarafından kaldırılabilir. Bu yüzden sosyalizm mekanik bir şekilde otomatik olarak gelmeyecektir. Bu noktada işçilerin durumun farkına varması gerekmektedir. Fakat Luxemburg ne Rus Devrimini yapan merkezi bir güç gibi bir öncü partinin bunu dayatmasını istemektedir ne de reformlar yapılarak kapitalizmin çöküşünün engellenmesini istemektedir. Onun için işçinin sınıfı kendiliğinden bir bilinçlenme yaşayarak bu durum gerçekleşecektir (Özdalga, 1984: 63-64). Rosa Luxemburg umarsız bir şekilde kuramın geçerliliğine inanmıştır. Kuramın atfettiği kapitalizmin çöküşünü bekleyerek işçi devriminin güncelliğini korumaya çalışmıştır.

Bernstein için sosyalizm gelirin ve fırsatların daha adilane bir şekilde paylaşılması içeriğine sahiptir. Fakat bunun için geleceği kurgulayacak bir ütopyacı olarak değil, var olan sistemi beklentiler doğrultusunda değiştirebilecek gerçekçi biri olarak yapma işine girişmiştir. Direnişi kooperatifler ve sendikalar aracılığıyla yapmaya çalışan Bernstein'in önceliği reformist bir anlayışa evrilebilmek için baskı yapmak olmuştur. SPD'de büyük değişimleri de arzulamayan Bernstein partinin zaten yapmakta olduğu gibi reformist demokratik bir parti olarak gözükmelerini istemiştir. Bernstein'in kurama dair olan revizyonları kesin bir kararlılıkla eleştiren Luxemburg doğru kuramla pratik arasındaki bağı ortaya koymaya çalışmıştır. Luxemburg için doğru kuram devrimi içermektedir dolayısıyla sosyal demokrasinin yaptığı veya eksik bıraktığı her şeyin devrimin amacına katkıda bulunması gerekir (Nettl, 1990: 193-197).

Marx ile Engels'in açıklamaları ve o zamana kadar oluşturulan sosyal demokrasi ile görüşlerinin aynı çizgide olduğunu savunan Bernstein'in düşünceleri Luxemburg'a göre bir yenilik getirmemektedir. Tam tersine görüşlerinde büyük bir çelişkinin var olduğuna açıklayan Luxemburg " *Tüm Bernstein revizyonizminden bugüne dek kabul edilenden daha yavaş bir gelişim içinde olduğu anlamı çıkarılsa bile, bu gerçekte politik gücün proletarya tarafından ele geçirilmesinin ertelenmesi, dolayısıyla mücadelenin daha yavaş bir tempoya girmesi demek olur. Bernstein'in üzerinde durduğu nokta, gelişimin hızı değil, kapitalist toplumun gelişme biçimi ve buna bağlı olarak sosyalist düzene geçiştir*" şeklinde belirleme ile Bernstein'in sosyalist düzene geçişte Ortodoks Marxizm'den saptığını belirtir (Luxemburg, 1975: 116). Bu sapış Marx'ın daha önce eleştirdiği ve çürüttüğü görüşleri kapsadığı için Luxemburg şunları belirtmiştir: " *Oportünist akımın ortaya çıkışı karşısında değil, zayıflığı, güçsüzlüğü karşısında şaşkınlığa düşülmektedir. Bernstein'in oportünizmi mükemmel ifade ediş biçimi karşısında şaşkınlığa yöneliyoruz: Söyleyeceklerinizin hepsi bu mu? Yani bir tek düşünce kırıntınız bile yok mu? Marxizm tarafından yıllar önce çürütülmüş, alay edilmemiş ve bir hiçe dönüştürülmemiş düşünce bulamadınız mı? ... Bernstein, diyalektiğin ve tarihin hoşgörülerini sayesinde gerekli, ancak bilinçsiz bir alet biçiminde kendini gösterebilmiştir. Ve bu sayede de ileriye atılan proletarya onun anlak, kararsız cesaretini ortaya çıkarmış, onu daha iyi görebilmiş ve alaylı bir gülümsemeyle silkiş atmıştır.*" (Luxemburg, 1975: 116-117). Rosa Luxemburg'un önemi Batı'da özellikle Lenin'in önderliğinde Marxizm'in yanlış kullanımının demokratik olarak aklama payesini içeren bir temsilci olmasından kaynaklanır. Böylece Marxizm içinde en özlü demokratik savunmayı yapan Luxemburg komünizme giden yolda şiddet ve demokrasiyi birleştiren görüşleri önem kazanmıştır (Nettl, 1990: 121).

Bernstein sosyalizmin ekonomik yapıya indirgenemeyeceğini; insanın iradesi, anlayışı, adalet duygusunun da önemli olduğunu vurgulamaktadır. Luxemburg bu noktada ekonomik yapının önemine vurgu yaparak, ekonomik zorluk altında bulunan iradenin gerçek bir irade olmayıp yönlendirilen bir irade olduğunu belirtir (Cliff, 1968: 23-24). Bernstein ve diğer revizyonistlerin

sendikaların kapitalizmi zayıflattığı düşüncelerine karşı çıkan Luxemburg'a göre: *"Sendikalar karın saldırılarına, karşı emek gücünün örgütü olmaktan başka bir şey değildirler. Çalışan sınıfa, kapitalist ekonominin baskısına karşı direnişi ifade eder. Sendikalar işçilerin emek gücü piyasasını etkilerler ve işçilerin yaşam koşullarını düzeltebilirler. Fakat bu iki temel görev bir çeşit emek Sisyphus'una dönüşür"* (Luxemburg: 1951: 50-52). Yani sendikalar sadece kapitalizmin verdiği ölçüde ancak işçilerin haklarını koruyabilmektedir. Temel noktada bu durum kapitalizme karşı işçilerin haklarını koruyup kapitalizmi kısıtlasa da işçinin özgürlüğünü tam anlamıyla sağlayamaz.

3.3. Parça- Bütün İlişkisi ve Devrim

Rosa Luxemburg'un bütünü parçadan önemli olduğu vurgusu onun diyalektik anlayışı ile ilgili bir durumdur. Luxemburg için diyalektik geniş kitlelerin eylemini ve geleceğini bilinçli olarak inşa etmesinin bir yoludur. Doğal olarak bu yol parçalanamaz bir mücadeleden geçmektedir. Luxemburg'u Bernstein ve Kautsky'den ayıran bu noktadır. Çünkü hem Bernstein hem Kautsky bütünü sadece bir parçasını (iyi-kötü, savaş-barış) alıp bir soyutlama yapmışlardır. Bernstein'ın için parlamentarizm, sendikalar ve yasalar sosyalizme ulaşmak için kullanılacak araçlardır. Fakat Luxemburg ise kapitalist sömürünün zaten bu eşit haklarla beraber ortaya çıkan ekonomik ilişkilerden kaynaklandığını belirtir. Nitekim kapitalizmden önce egemenlik eşit olmayan haklardan kaynaklanırken şimdi ise temelinde ekonomik ilişkilerin dayattığı bir eşitlikten söz etmek mümkündür. *"Hiçbir yasa proletaryayı kapitalizmin boyunduruğu altına girmeye zorlayamaz. Onu sermayeye teslim olmaya zorlayan şey yoksulluğudur, üretim araçlarınsa sahip olmayışıdır. Burjuva toplumu kendi sınırları içinde kaldığı sürece dünyada hiçbir yasa proletaryaya üretim araçlarını bağışlamaz. Çünkü yasalar değil, ekonomik gelişmeler üretim araçlarını üreticiden koparmıştır"* (Luxemburg, 1975: 97). Dolayısıyla burjuva toplumu sahip olduğu üretim araçlarını gönülden veremeyeceğine göre ve hiçbir yasa ile bu zorlanamayacağına göre kapitalizmi düzenlemek beyhude bir uğraştır. Kapitalizm üretim araçlarındaki mülkiyet sorununu saptırmak için zaten önemi sermaye ve emek arasındaki ilişkiden zengin fakir arasındaki ilişkiye kaydırır. Böylece fakirlerin durumu ne kadar düzeltilirse düzeltisin, kaldı ki bu zaten kapitalizm tarafından bir yanılsama olarak kullanılır, üretim araçlarının ekonomik temelli mülkiyeti değişmediği sürece işçi sınıfının sömürülüşü ortadan kalkmayacaktır.

Katıldığı bir kongrede Rosa Luxemburg sosyal demokrasinin işçilere haklar sağlaması karşılığında devletin askeri taleplerinin onaylanmasını son derece yanlış bulmuştur. Sosyalizme barışçıl bir yolla geçiş şeklini alan revizyonist görüşün savaşta kendini kanıtlamış devrimci ilke ve geleneklere ihanet olarak görmüştür. Ona göre devrimci proletaryanın nihai tek bir hedefi vardır. Bu nihai hedef toplumu sınıf savaşımına götürebilmektir. Önemli olan devletin gelecekte alacak yapısı olmayıp, siyasal iktidarın ele geçirilmesidir. Luxemburg bu düşünceleri ile Marxizm'in en katı haline atıflarda bulunmuştur. Bu atıflar sosyal demokrasi içinde yükselen eleştirilerle karşılaşmıştır. Luxemburg kendini eleştirenlere deneyim kazanmak için mücadele edeceğini belirtmiştir. Fakat bunu düşmanla düşüncesiz ve acele işbirliği yaparak değil, düşmanla savaşan sol kanat içinde yapmak istediğini belirterek revizyonistlere açıkça saldırmıştır (Laschitzka, 2008: 80-81).

Sosyal reformlarla devrim arasında ilişki kuran Luxemburg için nihai amaç devrim, sosyal reform ise ancak bir araçtır. Sosyal reformlar amaç olan devrimden kitleleri alıkoymamalıdır. Bernstein yayınladığı eserlerinde sınıf mücadelesinin nihai amacını bir kenara bırakarak sosyal

reformları amaç alınması istemiştir. Bu görüşü net şekilde eleştiren Luxemburg nihai amacın devrim olduğunu belirterek harekete atfettiği önemi vurgulamıştır. Luxemburg için “ Sosyal demokratik hareketi burjuva demokrasisi ile burjuva radikalizminden ayıran nihai sosyalist amaç, tüm işçi hareketi, kapitalist düzeni boşuna onarmaya yönelik bir kavga halinden çıkararak, onu kapitalizme karşı ve kapitalist düzeni ortadan kaldırma uğruna verilen bir sınıf kavgası biçimine dönüştüren tek ve gerçek yoldur” düşüncesi hakimdir (Luxemburg, 1975: 18). Reformistleri eleştiren Luxemburg “Bernstein’in parti içinde, kurumsal olarak formüle ettiği oportünist akım, bilinçsiz bir çabadan başka bir şey değildir. Partiye katılmış küçük burjuva unsurların üstünlüğünü garantileyecek olan bu çaba, ayrıca küçük burjuva ruhu ile parti pratiği ve parti amaçlarını da değiştirecektir. Sosyal reform mu, devrim mi sorumuzu başka açıdan şöyle sorabiliriz: Sosyal reform, ya da devrim, son amaç ya da hareket sorusu, diğer açıdan işçi hareketlerinin karakteri küçük burjuva mı, proleter mi sorusudur.” şeklinde belirleme yaparak nihai amacın devrim ve proletaryanın özgürlüğü olduğunu vurgulamıştır (Luxemburg, 1975: 18-19).

Rosa Luxemburg için kitle grevi proletaryayı nihai amacı olan devrime ulaştıracak bir araçtır. Fakat kitle grevi tek bir hareketi kapsamaz ve kendinden önce ortaya çıkmış bağlantısız grevlerin üstündedir. Ayrıca kimsenin bir zorlayışı ile değil kendiliğinden oluşan bir mücadeledir. Önemli olan kitle grevini kendinden daha kapsamlı olan devrim süreciyle birleştirmektir. Luxemburg’a göre kitle grevi tek tek onu oluşturan bileşenlerin toplamından daha büyük bir oluşumu ifade eder. Sınıf savaşımında önemli bir zamanı kapsayan kitle grevleri savaş alanını ekonomik alandan politik alan taşıyıp aynı zamanda bu iki alanın birbirini etkileyerek kaynaklık etmesini sağlamaktadır. Kitle grevi en kapsayıcı ve en etkin zamanında dahi devrimci sürecin bir sonraki aşamasına bağlanmamışsa hiçbir şey başaramayacaktır. Kitle grevi ve proleter sınıf savaşımı bölünemez bir bütündür. Kitle grevi devrime sıçramalı bir etki yaratacaktır. Örgütlenme sonucu oluşan eylem yerine önce eyleme geçilip onun ışığında örgütlenme sağlayacaktır (Nettl, 1990: 219-228).

3.4. Emperyalizm ve Sermaye Birikimi

Emperyalizm en başta Kutsky ve Luxemburg’ta ilerlemiş kapitalist ülkelerin geri bırakılmış “kapitalist olmayan çevrelerin” veya “ tarım bölgelerinin” ilhaki, fethedilme siyaseti olarak görülmüştür. Fakat daha sonra Lenin’in görüşlerine yaklaşan Luxemburg emperyalizmi sermaye sahibi kapitalizmin siyasal egemenliğinin son noktası olarak görmüş ve proletaryanın can düşmanı olarak adlandırmıştır. Fakat Luxemburg Kitle grevleri ile oluşturmak istediği devrime enternasyonal boyutta emperyalist bir bakış açısı ile bakmamıştır. Bu yüzden onun için sosyalist bir dünya devleti sermayenin egemenliğini yaydığı emperyalizmden farklıdır (Yeşil, 1998: 105-109).

Rosa Luxemburg 1913’te yazdığı “ Sermaye Birikimi ” ve bu eserine gelen eleştirilerine cevaben yazdığı “ Anti-kritik” de kapitalizmi kesin bir çöküşe sürükleyecek bir kriz kuramını oluşturmak için “Kapital” deki Marx’ın yeniden üretim şemalarını düzenleme yoluna gitmiştir. Ona göre kapitalistlerin sürekli bir şekilde sermaye biriktirebilmeleri için yatırımları sonucunda üretilen ürünlerini satabileceği bir piyasa talebinin artması gerekir. Bu gereklilik de üretim mallarını üreten sektörlerin genişlemesini gerektirir. Yani gittikçe üretimden şişen bir üretici mevcuttur. Fakat üretim kapasitesi genişlemesine rağmen reel ücretler sabit kalıyorsa, tüketim malları üreten sektörden gelen yatırım malları talebi ile karşılanması mümkün değildir. Böylece kapalı bir kapitalist düzen varlığını sürdüremez. Kendini devam ettirebilmesi için hiç açılmamış küçük üreticilerin bulunduğu alanları ya

da dünyada ekonomik olarak geri kalmış, henüz el değmemiş yerlerin sermaye tarafından istila edilmesi gerekir. Bu istila emperyalizm süreci ile silahlanmayı da beraberinde getirecektir. Fakat sonsuz bir dünya olmadığı için bu çözüm yolu da bitince kapitalizm tıkanacaktır (Boratav, 1984: 15-19).

Luxemburg'un kendi sözleriyle " *Birikim, kapitalist ekonominin dalları arasındaki iç ilişkiden daha fazla bir şeydir; kapitalist ve kapitalist olmayan çevre arasında ilişkiler sonucu iki büyük üretim bölümü bazen birbirinden bağımsız olarak kendi birikim sürecini kendisi ifa eder, fakat ondan sonra her adımda hareketler birbirinin üzerinden aşar ve birbirini kat eder. Bu noktadan daha karmaşık ilişkilere iki bölümdeki birikimin yönünde ve hızında ayrılıklara hem maddi unsurlar hem değer unsuru hususunda kapitalist olmayan üretim usulleriyle farklı ilişkilere varırız*" kapitalist genişlemeye kapitalist olmayan biçimlerin varlığı bir direnç oluşturacaktır. Artan bir çıktıya sahip kapitalizm bunu satacak Pazar bulamayınca sermaye derin bir çıkmaza girecektir (Luxemburg, 1986: 417). Luxemburg'un kapitalist kriz ve sermayeye ilişkin görüşlerine eleştirilerden biri eğer üretim malları üretenler büyüyorsa daha fazla işçi almalarını gerektiren bir unsur doğmuş olacak ve bu da tüketim mallarının talebini arttırabilecektir. Bir diğeri krizden çıkmak için diğerkapitalistleşmemiş ülkelere açılma sonucunda bu ülkelerden işlemek üzere hammadde bile alınmış olsa buna da talep oluşmayacaktır. Ayrıca eğer silahlanma için harcamalar vergiler yoluyla işçiye yükleniyorsa aynı oranda işçinin talebi kısılacak ve aynı oranda silah üretimi hemen onun yerini alacağı için yine bir değişiklik olmayacaktır (Boratav, 1984: 21-23). Kapitalizmin son noktada eğilimini belirlerken Luxemburg şu ifadeleri belirtir: " *Ashnda kapitalist üretim biçimi, her yerde tüm geri üretim biçimlerini dışta bıraktığı oranda, daha fazla genişleyebilecektir. Önceden belirttiğimiz gibi genel gelişme de bu yöndedir. Yalnız bu gelişme doğrultusunda, kapitalizm temel bir çelişki ile karşı karşıyadır. Şöyle ki: geri üretim biçimlerinin yerini kapitalist üretim aldığı oranda, mevcut kapitalist işletmelerin genişleme ihtiyacı karşısında kar hırsı ile yaratılan pazar sınırları da o kadar daralacaktır*" (Luxemburg, 1995: 180).

3.5. Kendiliğindencilik ve Öncü Parti

Devrimci görüşlerin proletaryanın içinden doğal bir şekilde çıkmasını savunan Luxemburg " *Sosyalist toplum düzeninin gerçekleştirilmesi, dünya düzeninin gerçekleştirilmesi, dünya tarihinde belirli bir sınıfa ve belirli bir devrime düşen en büyük görevdir. Bu görev, devletin bütünüyle dönüştürülmesini ve toplumun ekonomik ve toplumsal temellerinin bütünüyle yıkılmasını gerektirmektedir. Bu dönüşüm ve bu yıkım, herhangi bir makamın, komisyon ya da parlamentonun kararıyla ilan olunamaz. Bu işe yalnızca halk kitlelerinin kendisi başlayabilir, bunu yalnızca onlar gerçekleştirebilir. Daha önce hep küçük bir azınlık kitlelerini kendi lehine kullanarak yönetmiştir. İlk kez Sosyalizmle birlikte büyük bir çoğunluğun kendi isteği ile arzu edilen sonuca ulaşması mümkündür. Ya sosyalizm ya da barbarlık içinde çöküş* " şeklinde görüşünü belirtmiştir (Luxemburg, 1979: 121)

Parlamentarizmin Luxemburg'da hakim sınıf olan burjuva sınıfının temsiliyetini sağladığı için bunun burjuva sınıfının devlet yönetiminin özel biçimi haline geldiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu devlet işçi sınıfını temsil etmemektedir. Böyle bir egemenliğin kurulduğu yapıda " *sosyal demokrasinin rolü ancak muhalefet olmaktır. O, egemen bir parti olarak, ancak burjuva devletin yıkıntuları üzerinde yükselir*" (Luxemburg, 1955: 64). Luxemburg için eğer sosyal demokratlar tamamen burjuvanın iktidarına uyum sağlarsa, kapitalizmle beraber yürüyeceklerini açıklarlarsa o zaman işçi sınıfının bütün kazanımların boşa gidecektir. Böylece gerici bir şiddetin içinde işçi sınıfı kendini bulacaktır.

Luxemburg işçilerin kendiliğinden örgütlenişini temel alarak diktatöre dönüşecek bir öncü grubu istemez bu yüzden Lenin'i sürekli eleştirmiştir. Lenin işçi sınıfının örgütlenmesi için öncü ve devrimci bir partiyi gerekli görmüştür. Lenin işçilerin burjuva sınıfı tarafından oyalanıp kandırıldığını söyleyerek Marx'ın belirttiği gibi işçilerin kendi başlarına devrim yapamayacaklarını ortaya koymuştur. Marxist tahlilden habersiz olan işçiler, kapitalizmi yok etmek yerine iyi bir ücret, esnek çalışma saatleri, güvenli çalışma şartları talepleri ile kapitalizmin içindeki şartları iyileştirmeye çalışmışlardır. Bu durumu ancak bir devrimci parti, sendika bilincinden devrimci sınıf bilincine işçileri ulaştırabilecektir. Böyle bir parti profesyonel ve adanmış devrimcilerden oluşturulmalıdır. Marxizm'i uygulayabilecek, algılayabilecek ve proleter sınıfın devrimci potansiyellerini ortaya çıkaracak proletaryanın bir öncüsüne ihtiyacı vardır (Heywood, 2007: 163). Luxemburg için " *İşçi sınıfının iki mücadelesi, yani ekonomik ve politik mücadelesi yoktur. Burjuva Toplumunu içindeki kapitalist sömürünün burjuva toplumuyla birlikte ortadan kaldırılmasına yönelik tek bir mücadelesi vardır* " (Luxemburg, 1990: 78). Siyasi ve ekonomik mücadele Luxemburg'da birbirinden ayrılamaz iki parçadır, bu mücadeleyi ayırmaya çalışarak ekonomik mücadeleyi ön plana çıkaran Lenin ile yollar bu noktada ayrılmaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Erken dönem Alman sosyalizmi Britanya'da büyüyen ve gelişen Fabian sosyalizminden etkilendiği söylenebilir. Fabian sosyalizminin mevcut düzene entegre oluşu, sosyalizmi ve kapitalizmi birbirinden ayırmayı, özel mülkiyetin aşamalı olarak kaldırılacağına olan inancı, yeni bir parti yerine mevcut partilerin yönetimlerinin ele geçirilmesi gerektiğini benimsemeleri Alman sosyal demokrasinin temel bulmasında öncül olmuştur. Almanya'nın siyasi birliğini geç tamamlaması sonucu güçlü bir devlet olan Britanya'nın örgütlenmiş siyasi kurumlarını örnek alıp uygulaması kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Bu bağlamda 1850'lerden sonra Alman sosyal demokrasi emekleme aşamasını hızlı bir şekilde geçerek çağının en büyük kurumsal partisi haline gelmiştir.

Alman sosyal demokrasisi uzun bir süre Lassalle'nin görüşleri doğrultusunda şekillendiği anlaşılmaktadır. Marxist ideolojinin temel unsurları yerine demokratik kurumları güçlendirmeye çalışan Lassalle için sosyalizm devletin kontrolündeki kooperatifler aracılığı ile gerçekleştirilecektir. Ücretlerin tunç kanunu gereği işçilerin sürekli yoksullaşacağını belirterek genel oy ilkesini sosyal demokrasiye yerleştirmeye çalışmıştır. Böylece işçi sınıfı kendi lehine siyasal iktidarı yönlendirebilecektir.

Bernstein ve Kautsky'de Alman sosyalizmine kendi görüşleriyle katkı sağlamışlardır. Bernstein'ın revizyonist taleplerinin nedeni Marx'ın kapitalizmin çöküşü ile ilgili kehanetlerinin çıkmaması üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle sosyalizmin kapitalizmden sonra geleceği anlayışını, söylenilenin aksine kapitalizm krize girip çökmediği için mümkün olarak görmemiştir. Aslında Bernstein Almanya'da işçi sınıfının şiddetsiz olarak elde edilen kazanımlar sonucu ehlileştiğinin farkına varmıştır. Dolayısıyla Almanya'da şiddet içeren bir devrim yerine devletin daha demokratik hale sokularak parlamenter sistemle işçilerin isteklerinin yerine getirilmesini amaç edinmiştir. Kautsky de Marxist düşünceyi benimsemesine rağmen demokratik yollarla sosyalizmin oluşmasını benimser. Kautsky'e göre kapitalizm mevcut iç çelişkileri sonuca çöküşe geçecektir. Sosyalist parti bu çöküş anında hazır bulunmalı herhangi bir devrim yapmamalı fakat kapitalizmin çöküşü ile meydana çıkacak devrime yön vermek için hazır bulunmalıdır.

Rosa Luxemburg'un Alman sosyal demokrasisine pratik olarak yol göstermesi önemli bir durumdur. Bernstein aşamalı ve kapitalizme eklemlenmiş sosyal demokrasisi yerine ani sıçrama yaratacak kütle grevlerini savunmuştur. Marxist teoriye en son noktada sıkı sıkıya bağlı olan Luxemburg Alman sosyal demokrasi içinde devrimci kanadı temsil etmiştir. Luxemburg en temel katkısı devrim ile demokrasinin birlikte olabileceğini ortaya koymaya çalışmasıdır.

Erken dönem Alman sosyal demokrasisi tüm bu görüşler ışığında gelişerek büyümüştür. Nazilerin tüm siyasi partileri kapatana kadar dünyada sosyalizm içinde en güçlü kanadı temsil etmişlerdir. Sosyal demokrasinin devrimsiz, mevcut düzenin reforme edilerek geliştirilmesinde öncü olmuşlardır. İşçilerin sosyal haklarının elde edilmesinde ve siyasi yarışa katılarak isteklerinin elde edilmesinde Avrupa'da örnek teşkil etmişlerdir. Nitekim günümüzde Avrupa solu içinde yer alan partiler Alman sosyal demokrasisinin açtığı yolda gelişen koşullara göre kendilerini konumlandırmışlardır.

KAYNAKÇA

Arnhart, L. (2013). Platon'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi. (Çev. A. K. Bayram), Ankara: Adres Yayınları.

Ateş, D. (2015). Demokratik Siyaset: Siyasetin Biliminin Çağdaş Temelleri. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Baradat, L. P. (2012). Siyasal İdeolojiler: Kökenleri ve Etkileri. (Çev. A. Aydın), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bora, T. (2004). Almanya'da Sosyal Demokrasinin Doğuşu (1848-1973). İstanbul: Sosyal Demokrasi Vakfı Yayınları (SODEV).

Boratav, K. (1984). Rosa Luxemburg: Sermaye Birikiminin Tarihsel Koşulları. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Celal, T. (1979). Rosa Luxemburg: Spartaküsler Ne İstiyor? Siyasi Yazılar. İstanbul: Belge Yayınları.

Cem, İ. (1984). Sosyal Demokrasi Nedir, Ne Değildir. İstanbul: Cem Yayınevi.

Çam, E. (2011). Siyaset Bilimine Giriş. İstanbul: Der Yayınları.

Cliff, T. (1968). Rosa Luxemburg. (Çev. Y. Fincancı), Ankara: Anadolu Yayınları.

Çolakoğlu, N. (1976). Rosa Luxemburg. (Der. M. Tunçay) Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Erenalp, S. (1991). Sosyal Demokrasi'den 'Sosyal Demokrasi'ye... İstanbul: AFA Yayınları.

Giddens, A. (2001). Üçüncü Yol ve Eleştirileri. (Çev. N. Şad), İstanbul: Phoenix Yayınevi.

Göze, A. (2013). Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet. İstanbul: Beta Yayınları.

Habermas, J. (2002). Küreselleşme ve Milli Devletin Akıbeti. (Çev. M. Beyaztaş), İstanbul: Bakış Yayınları.

Hall, S.; Jacques, M. (1989). New Times. London: Lawrence & Wishart Publishing.

Heywood, A. (2007). Siyasal İdeolojiler, Bir Giriş. (Çev. Ö. Tüfekçi), Ankara: Adres Yayınları.

- Hook, S. (1991). Bernstein: Evrimsel Sosyalizm. (Çev. B. A. Cerit ve E. Bülaycı), İstanbul: Kavram Yayınları.
- Kadinhareketi, (2019). "Rosa Luxemburg", <http://www.kadinhareketi.org>, (Erişim Tarihi: 24.12.2019).
- Kavukçuoğlu, D. (1997). Karl Marx'tan Günümüze Almanya'da Sosyal Demokrasi. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Laschitzka, A. (2008). Rosa Luxemburg: Herşeye Rağmen Tutkuyla Yaşamak. (Çev. L. Bakaç), İstanbul: Yordam Kitap.
- Luxemburg, R. (1951). Reform or Revolution. Bombay: Indian National Publish.
- Luxemburg, R. (1955). Ausge Wahlte Reden und Shriften. Berlin: Dietz Verlag Publish.
- Luxemburg, R. (1975). Sosyal Reform ya da Devrim. (Çev. H. Selman), İstanbul: Maya Yayınları.
- Luxemburg, R. (1979). Spartakisler Ne İstiyor? Siyasi Yazılar. (Çev. N. Sarıali), İstanbul: Belge Yayınları.
- Luxemburg, R. (1984). Sermaye Birikimi ve Tarihsel Koşulları. (Çev. N. Kalaycıoğlu), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Luxemburg, R. (1986). Sermaye Birikimi. (Çev. T. Ertan), İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Luxemburg, R. (1990). KİT Grevi, Partiler ve Sendikalar. (Çev. Nedim Tuğlu), İstanbul: Z Yayınları.
- McKenzie, N. (1970). Sosyalizm: Kısa Bir Tarihçe. (Çev. A. V. Öktem), Ankara: Yarın Yayınları.
- Meyer, T.; Hinchman L. (2015). Sosyal Demokrasi Kuramı. (Çev. E. B. Ersöz), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Miller, D., Coleman, J.; Connolly, W.; Ryan, A. (1995). Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi. (Çev. B. Paker ve N. Kırac), Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Nettl, P. (1990). Rosa Luxemburg. (Çev. O. Akınhay), Cilt: 1, İstanbul: Ataol Yayıncılık.
- Nettl, P. (1990). Rosa Luxemburg. (Çev. O. Akınhay), Cilt: 2, İstanbul: Ataol Yayıncılık.
- Özdalga, H. (1984). Çağdaş Sosyal Demokrasinin oluşumu: İsveç ve Alman Sosyal Demokratları, İstanbul: Hil Yayınları.
- Öztekin, A. (2014). Siyaset Bilimine Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Przeworski, A. (1977). Proletariat into a Class: The Process of Class Formation from Karl Kautsky's The Class Struggle to Recent Controversies. *Politics & Society*, 7(4), 343-401, https://cominsitu.files.wordpress.com/2019/08/przeworski_class_theory1977.pdf, (Erişim Tarihi: 01.12.2019).
- Robertson, D. (1986). Dictionary of Politics, London: Penguin Books.
- Sarıtaş, İ. (2006). Sosyal Demokrasi: Geçmişten Günümüze, Ankara: Orion Yayınevi.
- Tok, N. (2014). Siyasal İdeolojiler. (Der: H. Çetin) Siyaset Bilimi, Ankara: Orion Kitabevi.
- Uçan Çubukçu, S. (2008). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yeşil, H. (1998). Eserleri ve Mücadelesiyle Rosa Luxemburg, İstanbul: Dönüşüm Yayınları.